

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI  
KATEDRA SLAVISTIKY**

**TRADIČNÍ SYMBOLY FAUNY A FLÓRY  
V UKRAJINSKÉ KULTUŘE (NA MATERIÁLECH LIDOVÉ  
SLOVESNOSTI)**

**TRADITIONAL SYMBOLS OF FAUNA AND FLORA IN  
UKRAINIAN CULTURE (ON THE MATERIALS OF FOLK  
LITERATURE)**

**VYPRACOVALA: Zhanna Kapaňová**

**VEDOUCÍ: Mgr. Uljana Cholodová, Ph.D.**

**2025**

**Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci dne

---

podpis

**Poděkování:**

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Mgr. Uljaně Cholodové, Ph.D. za konzultace a cenné rady, které mi během psaní bakalářské práce poskytovala.

## Úvod

Každá kultura si během staletí utváří vlastní soubor hodnot, představ a obrazů, které se odrážejí nejen v materiálním dědictví, ale také v duchovní oblasti, především v lidové slovesnosti. V ukrajinské kultuře zaujímá tradiční folklor mimořádně významné postavení, neboť v sobě uchovává stopy dávných představ, rituálů a symbolů, jejichž význam přetrvává do současnosti. Jedním z nejvýraznějších aspektů tohoto duchovního dědictví je symbolika fauny a flóry, která sehraává klíčovou roli při utváření obrazu světa, vztahu člověka k přírodě i k sobě samému. Symbolické významy přírodních prvků umožňují nahlédnout do hodnotového systému a mentality ukrajinského národa a reflektovat jeho kulturní a duchovní tradice.

Přírodní symboly v ukrajinské lidové slovesnosti představují komplexní systém obrazů, které se promítají do různých žánrů — od obřadních písní, pověstí a legend až po pohádky a bajky. Zvláštní postavení zde zaujímají zvířecí a rostlinné motivy, které prostřednictvím personifikace či metafory ztělesňují lidské vlastnosti, morální hodnoty nebo duchovní ideály. Ukrajinský folklor tak vytváří specifickou obrazovou řeč, v níž se jednotlivé přírodní prvky stávají nositeli mravních poselství, společenské kritiky či ochranné funkce. Význam symbolů přitom není neměnný, ale podléhá historickým a kulturním proměnám, jež ovlivňují jejich interpretaci v různých obdobích.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na kulturologickou analýzu symbolů fauny a flóry v ukrajinské lidové slovesnosti, přičemž zvláštní důraz je kladen na způsoby, jakými se tyto přírodní motivy promítají do jednotlivých žánrů tradiční slovesnosti a jakou funkci zde plní. Cílem práce je doložit, že zvířata a rostliny v těchto textech neslouží pouze jako dekorativní či realistický prvek, ale stávají se nositeli významu, prostřednictvím nichž je vyjadřována lidová moudrost, etické normy a představy o světě. Práce se přitom opírá o vybrané folklorní texty, jejichž překlad a interpretace umožňují postihnout nejen symbolickou rovinu, ale i kulturně-historické souvislosti spojené s jednotlivými motivy.

Praktická část práce je rozčleněna podle žánrových kategorií lidové slovesnosti — na lidové písně, pohádky a bajky, legendy, přísloví a pořekadla. V rámci těchto žánrů jsou analyzovány konkrétní texty, v nichž se přírodní symbolika uplatňuje, a to jak z hlediska své obrazové funkce, tak i z pohledu kulturně-společenské a etické role. Tímto způsobem práce přispívá k hlubšímu poznání tradiční ukrajinské kultury, která prostřednictvím symbolů fauny a flóry vyjadřuje své hodnoty, víru i vztah člověka k okolnímu světu.

## Obsah

|                                                                          |    |
|--------------------------------------------------------------------------|----|
| ÚVOD .....                                                               | 4  |
| TEORETICKÁ ČÁST .....                                                    | 11 |
| 1 DEFINICE A VÝZNAM SYMBOLU .....                                        | 12 |
| 2 SYMBOL V SOUVISLOSTI FAUNY A FLÓRY .....                               | 12 |
| 3 SYMBOLIKA V KONTEXTU UKRAJINSKÉ KULTUROLOGIE A TRADIC.....             | 13 |
| 4 HISTORICKÝ KONTEXT: PŘEDKŘESŤANSKÉ A KŘESŤANSKÉ KOŘENY<br>SYMBOLŮ..... | 13 |
| 5 SYMBOLIKA FLÓRY A FAUNY V UKRAJINSKÉ KULTUŘE.....                      | 14 |
| 6 SYMBOLY FLÓRY .....                                                    | 14 |
| 6.1. STROMY .....                                                        | 14 |
| 6.1.1. Vrba .....                                                        | 15 |
| 6.1.2. Topol.....                                                        | 15 |
| 6.1.3. Višň .....                                                        | 16 |
| 6.1.4. Dub.....                                                          | 16 |
| 6.1.5. Bříza.....                                                        | 17 |
| 6.2. ROSTLINY .....                                                      | 17 |
| 6.2.1. Slunečnice.....                                                   | 17 |
| 6.2.2. Chrpa.....                                                        | 18 |
| 6.2.3. Barvínek .....                                                    | 18 |
| 6.2.4. Kalina .....                                                      | 18 |
| 6.2.5. Malva .....                                                       | 19 |
| 6.2.6. Černobřivci (aksamitník) .....                                    | 19 |
| 6.2.7. Trnka .....                                                       | 20 |
| 6.3. ROSTLINY V OBŘADNÍM KONTEXTU – VĚNCE, VÝŠIVKA.....                  | 20 |
| 6.3.1. Věnec .....                                                       | 20 |
| 6.3.2. Výšivka .....                                                     | 21 |
| a. Strom života .....                                                    | 21 |
| b. Kalina .....                                                          | 21 |
| c. Chmel.....                                                            | 21 |
| d. Dub.....                                                              | 22 |
| e. Růže .....                                                            | 22 |
| 6.3.3. Svatební tradice .....                                            | 22 |
| a. Barvínek .....                                                        | 22 |
| b. Myrta .....                                                           | 23 |
| 7 SYMBOLY FAUNY .....                                                    | 23 |
| 7.1. PTACTVO .....                                                       | 23 |
| 7.1.1. Vlaštovka.....                                                    | 24 |
| 7.1.2. Slavík .....                                                      | 24 |

|        |                                                  |    |
|--------|--------------------------------------------------|----|
| 7.1.3. | Sokol .....                                      | 24 |
| 7.1.4. | Holub .....                                      | 25 |
| 7.1.5. | Kukačka .....                                    | 25 |
| 7.1.6. | Čáp.....                                         | 25 |
| 7.2.   | ZVÍŘATA .....                                    | 26 |
| 7.2.1. | Kůň .....                                        | 26 |
| 7.2.2. | Liška .....                                      | 26 |
| 7.2.3. | Koza .....                                       | 27 |
| 7.2.4. | Vlk.....                                         | 27 |
| 7.2.5. | Jelen .....                                      | 28 |
| 7.2.6. | Žába .....                                       | 28 |
| 7.2.7. | Včela .....                                      | 29 |
| 7.2.8. | Kráva .....                                      | 29 |
| 7.3.   | FAUNA V MYTOLOGII.....                           | 30 |
| 7.4.   | SVATEBNÍ TRADICE .....                           | 30 |
| 7.4.1. | Kohout .....                                     | 30 |
| 7.4.2. | Zdobení korovaja .....                           | 31 |
| 7.5.   | SOUVISLOST S TRADIČNÍMI SVÁTKY .....             | 31 |
| 7.5.1. | Jarní svátky.....                                | 31 |
| a.     | Velikonoce .....                                 | 31 |
| b.     | Zelené svátky .....                              | 32 |
| 7.5.2. | Letní a sklizňové obřady .....                   | 32 |
| a.     | Svátek Ivana Kupala.....                         | 32 |
| b.     | Jablečný spas .....                              | 33 |
| c.     | Obžínky .....                                    | 33 |
| 7.5.3. | Zimní svátky .....                               | 33 |
| a.     | Vánoce a koledy .....                            | 33 |
| b.     | Malanka.....                                     | 34 |
| c.     | Křest Páně .....                                 | 34 |
|        | PRAKTICKÁ ČÁST .....                             | 36 |
|        | ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI.....                     | 37 |
|        | 8. SYMBOLY V UKRAJINSKÉ LIDOVÉ SLOVESNOSTI ..... | 37 |
| 8.1.   | LIDOVÉ PÍSNĚ A JEJICH SYMBOLIKA .....            | 37 |
| 8.1.1. | Analýza vybraného textu .....                    | 38 |
| 8.2.   | POHÁDKY A BAJKY .....                            | 39 |
| 8.2.1. | Analýza vybraných textů .....                    | 41 |
| 8.3.   | LEGENDY .....                                    | 43 |
| 8.3.1. | Analýza vybraných textů .....                    | 44 |
| 8.4.   | PŘÍSLOVÍ A POŘEKADLA .....                       | 46 |
| 8.4.1. | Analýza vybraných textů .....                    | 47 |

|                            |           |
|----------------------------|-----------|
| <b>ZÁVĚR .....</b>         | <b>49</b> |
| <b>RESUMÉ .....</b>        | <b>51</b> |
| <b>BIBLIOGRAFIE .....</b>  | <b>53</b> |
| <b>SEZNAM PŘÍLOH .....</b> | <b>61</b> |

## TEORETICKÁ ČÁST

## 1 Definice a význam symbolu

Původ slova „symbol“ je řecký a znamená „spojovat“, „splývat“ nebo „vázat“. Jedná se o akt, kdy je něco hozeno či vrženo mezi dvěma nebo více lidmi najednou. Symbol se také překládá jako „znamení“ či „identifikační znak (vlastnost)“. (Дмитренко, 2016 str. 22)

Symbol představuje mocnou a nezastupitelnou kategorii kultury, duchovního rozvoje a každodenní komunikace. Je to kategorie synkretismu, syntézy a totality, která zahrnuje člověka a svět, podobně jako světlo a stín. Ignorování symbolů v politice, náboženství, vzdělávání, obchodu nebo každodenním životě může vést k úpadku společnosti, etiky, kolektivní i individuální morálky, a dokonce ke zhroucení ideálů – univerzálních, národních i osobních. Důsledkem je destrukce namísto tvorby. (Дмитренко, 2016 str. 22)

Slovo „symbol“ modernímu člověku evokuje nejen řadu abstraktních či konkrétních pojmů, asociací a obrazů, ale také pocit magičnosti, tajemna a neomezeného poznání. Symbol v sobě zahrnuje jak makrokosmos – životní prostředí a svět, tak mikrokosmos – vnitřní svět člověka. Lidé symboly používají různými způsoby: vědomě, nevědomě, podvědomě či intuitivně. (Дмитренко, 2016 str. 22)

## 2 Symbol v souvislosti fauny a flóry

Obrazně-symbolický systém ukrajinského folkloru je dnes vnímán nejen jako ucelená struktura, která umožňuje nahlédnout do symbolického světa minulosti, ale také jako zdroj vitality, síly a energie pro budoucnost. Tento systém představuje duchovní hodnotu, která propojuje univerzální, národní a individuální roviny. S rozvojem civilizace se stále více zdůrazňuje nutnost umět správně interpretovat, uchovávat a využívat ukrajinské symboly, které, podle M. Maksymovyče, představují „znaky lidového ducha“. Zvláštní důraz na zkoumání zvířecích symbolů je dán jejich univerzálním významem, který umožňuje přenos různých obsahů, a jejich častým výskytem ve folklorních textech. (Пастух, 2002 str. 80)

Symbolika fauny a flóry v ukrajinském folkloru hraje klíčovou roli v porozumění zvířecím obrazům. Jak uvádí ve díle Pastuch o I. Vahylevyču, který ve své práci „Slovanská symbolika“, zvířata, rostliny a nerosty jsou rozděleny do tří skupin: nečinné (nerosty), polovičně činné (rostliny) a činné (zvířata) v závislosti na jejich životní energii. Čím aktivnější a živější jsou zvířata, tím více symboliky v sobě nesou. Přesto, že zvířata hrají významnou roli v symbolice, její výběr není založen pouze na fyziologických vlastnostech či užitku zvířete, ale také na jeho „významných vlastnostech“, které jdou ovlivněny různými faktory a mytologií. Vzniká tak schematický obraz, kde reálné vlastnosti zvířete ovlivňují jeho symbolický význam, a mohou dokonce přispívat k vytváření fantastických obrazů, například okřídlených koní. V rámci zařazení zvířecích obrazů do symbolického systému ukrajinského folkloru je důležité správné klasifikování zvířat. Rozdíly mezi lidovou a vědeckou klasifikací ukazují, že lidová klasifikace zahrnuje méně tříd, a také často míchá různá zvířata. V rámci folkloru se zvířecí obrazy dělí do čtyř tříd: šelmy, plazi (včetně hmyzu), ptáci a ryby, přičemž každá třída nese své vlastní významy a funkce. Analýza zvířecích obrazů symbolů je komplexní a zahrnuje morfologické, akustické, pohybové a sociální aspekty, které přispívají k jejich symbolickému obsahu. Důležité jsou i jazykové roviny, kde názvy zvířat odhalují společné znaky a významy, a dále propojení se symbolickými obrazy v různých kontextech. Symbolika zvířecích obrazů

tak tvoří bohatou a dynamickou oblast pro další výzkum v ukrajinském folkloru, přičemž její rozmanitost a hloubka stále vyžadují pozornost badatelů. (Пастух, 2002 str. 80 – 82)

### **3 Symbolika v kontextu ukrajinské kulturologie a tradic**

Mnoho symbolů v ústní lidové slovesnosti bylo zachováno nejen v ukrajinské kultuře, ale také u Lemmků, kteří, ačkoliv žili mimo ukrajinskou krajinu, si uchovali svou jazykovou a kulturní identitu, včetně těchto písní. Ukrajinská mluva, podle etnografických studií, má hluboké kořeny v dobách před křesťanskou érou, přičemž zvířata a přírodní prvky mají i dnes v obřadových písních vysoce symbolický význam. I po křesťanském vlivu na Ukrajinu zůstaly tyto symboly součástí lidového umění a zvyků, i když byla řada z těchto prvků skrytá nebo přetvořená podle nových náboženských představ. (Губерначук, 2016)

Co se týče kultury, je složitý a mnohvrstevnatý pojem, který se těžko vymezuje nějakou jednou přesnou definicí. Představuje veškeré duchovní i materiální hodnoty vytvořené lidmi, které přispívají k dalšímu rozvoji společnosti, ale i jednotlivce. Klíčovým prvkem je symbol, který umožňuje předávání kulturních hodnot a udržení spojení mezi generacemi. Právě díky symbolům může lidstvo uchovávat své duchovní dědictví, i když jej dělí od minulosti historické, společenské či politické události. (Бичков'як, 2017)

Symbole mají v lidské kultuře zvláštní význam, protože neslouží jen jako běžné znaky, ale vyjadřují hlubší myšlenky, hodnoty a pocity. Na rozdíl od jiných znaků, které jen informují, symboly spojují rozumové a citové složky a nesou v sobě obecnější poselství. Často ukazují na něco, co přesahuje jejich doslovný význam, a pomáhají vyjadřovat i těžko uchopitelné pojmy jako věčnost, víra či božství. (Бичков'як, 2017)

### **4 Historický kontext: Předkřesťanské a křesťanské kořeny symbolů**

Předkřesťanské ukrajinské náboženství bylo komplexním souborem tradic a zvyků, které se vyvinuly po tisíciletí. Tento systém víry zahrnoval jak uctívání přírodních kultů a totemismu, tak i opěvování božstev spojených s přírodními cykly a zemědělskými činnostmi. V této víře zaujímaly klíčové postavení symboly fauny a flóry, které byly považovány za posvátné a ochránce lidského života. Vzdávány úcty byly nejen konkrétní zvířata, jako například Veles, bůh dobytka, ale i přírodní prvky, jako stromy, řeky, hory a slunce. Tyto symboly byly neodmyslitelně spojené s každodenním životem, obřady a svátky, které oslavovaly přírodní cykly – od narození nového slunce při zimním slunovratu až po jarní probuzení přírody v oslavách jara a úrody. (Anonym, 2024)

Ochranná symbolika byla nedílnou součástí každodenního života. Lidé chránili sebe a své obydlí pomocí obrazů a symbolů, které měly posvátný význam. Příkladem jsou pokrývky hlavy kněžen, které symbolizovaly nebe a byly ozdobeny diadémy znázorňujícími důležité nebeské síly. Čelo kněžny bylo zdobeno náušnicemi, jež symbolizovaly pohyb slunce na nebi, a visící řetězy představovaly vzdušný prostor, pokrytý obrazy dešťových kapek, ptáků nebo padajících semen. Na těchto řetězech byly připevněny přívěsky s motivy rusalek a okřídlených vidlic, které měly zavlažovat pole. Tyto symboly přírody, zejména zvířat a rostlin, odrážely vesmírné uspořádání – propojení nebeských sil, země a podzemního světa. Podobně na

fasádách ruských domů byly zobrazeny cykly nebes a slunce, často doplněné o symboliku ochrany před blesky, která souvisela s přírodními jevy a ročními obdobími. (Стаховська, 2016)

Ukrajinská lidová symbolika prošla výrazným křesťanským vlivem, který vedl k proměně původních významů a obrazů. Tato symbolika, která je nedílnou součástí ukrajinského náboženského a kulturního dědictví ukazuje, že rostliny i zvířata byly vnímány jako klíčoví nositelé přírodních a duchovních sil. Zároveň jim byla prisuzována ochranná funkce, která chránila jak člověka, tak i jeho prostředí. Písně o počátku světa, neobvyklá pojmenování a mnoho obrazných prostředků ukazují, jak starodávná víra přetrvávala v lidové slovesnosti a navzdory křesťanským změnám významu se jejich vliv udržel dodnes. (Губерначук, 2016)

## **5 Symbolika flóry a fauny v ukrajinské kultuře**

Symbolika flóry v ukrajinské kultuře hraje důležitou roli, zejména v rámci lidových tradic, obřadů a svátků. Rostliny jsou vnímány jako nositelé hlubokých významů, často spojených s přírodními cykly a fázemi života člověka. Květiny, byliny a stromy se v lidové slovesnosti objevují jako symboly plodnosti, ochrany, zdraví nebo smrti. V rámci ukrajinských rituálů mají rostliny specifické místo, jako například v období svátků či při příležitosti narození dítěte, svateb nebo pohřbů. (Гоменюк, 2015)

Co se týče symbolů fauny, mají také významné místo, jelikož představují nejen důležité prvky přírodního prostředí, ve kterém lidé žili, ale také kulturní a duchovní hodnoty společnosti. Zvířata byla vnímána jako zdroj potravy, pomocníci k přežití, ale zároveň se stala symboly síly, odvahy, moudrosti, či ochrany. Obrazy zvířat se objevovaly v totemech, pohádkách, eposech i lidových příslovích, kde ztělesňovaly vlastnosti, které lidé obdivovali nebo se jich obávali. Významné je také zobrazení zvířecích symbolů v erbech a na městských znacích, kde zvířata vystupují jako ochránci a nositelé identity. (Загороднюк, 2021)

## **6 Symboly flóry**

Ukrajinská kultura je úzce spjata s rostlinnými symboly, které odrážejí historické události, přírodní prostředí, víru, tradice a každodenní život národa. Bohatá flóra Ukrajiny, podmíněná rozmanitými klimatickými a přírodními podmínkami, slouží jako nekonečný zdroj inspirace pro umělce. Rostlinná symbolika se tak stává důležitou součástí různých druhů umění. (Лотоцька, 2017 str. 1423)

Zkoumání floristických motivů je důležité pro pochopení způsobu, jakým ukrajinští tvůrci vytvářejí obraz národní identity a hledají harmonii mezi člověkem a přírodou v rámci moderní filozofie. Tato oblast je zároveň málo probádána z hlediska systematické analýzy, což otevírá prostor pro charakterizaci specifických národních rysů v ukrajinském umění. (Лотоцька, 2017 str. 1423)

### **6.1. Stromy**

Stromy jsou v ukrajinské kultuře vnímány jako silný symbol, který spojuje přírodu, duchovní svět a lidský život. V lidové slovesnosti je strom často považován za most mezi světem živých a světem mrtvých, přičemž jeho kořeny symbolizují podzemní svět, kmen

pozemský a koruna nebeský. Tento obraz vyjadřuje cyklický charakter života, smrti a znovuzrození. Stromy jako celek hrají významnou roli při různých obřadech, kde jsou vnímány jako ochránci, kteří chrání komunitu před negativními vlivy a přinášejí plodnost a hojnost. V tomto kontextu se objevuje i symbolika "stromu života", který představuje trvalost a obnovu. Duby, lípy a další stromy jsou v ukrajinské kultuře často spojovány s národními tradicemi a historickými událostmi, což podtrhuje jejich význam jako stabilních a trvalých elementů, které jsou hluboce zakořeněny v životě Ukrajinců. Využití dřeva pro výrobu rituálních předmětů dále posiluje spojení stromů s duchovními a praktickými aspekty každodenního života lidí. (Заболотна, 2023)

#### **6.1.1. Vrba**

Vrba má v ukrajinské literatuře symbolický význam a její obraz se často vyskytuje v národní kultuře a folklóru. Je spojována s ženskou a mateřskou symbolikou, vyjadřuje sílu, krásu, ale zároveň i tragédii. V literárních textech symbolizuje životní cestu, bolesti, ztráty a tragickou existenci národa, a často je vnímána jako symbol Ukrajiny jako domoviny. V lidových příslovích například od Franka se říká: „Bez vrby a kaliny není Ukrajiny“, což ukazuje na její nedílnou součást národní identity. (Іщук)

Také je charakteristickým prvkem ukrajinské vesnické krajiny a vyskytuje se ve všech regionech díky své nenáročnosti na podmínky. Vrby byly odedávna spojovány se symbolem Světového stromu a prastarou silou života, protože dokážou růst i bez pevného zakořenění v zemi. Tradičně se sázely kolem studní, neboť se věřilo, že pomáhají čistit vodní zdroje. Největší ukrajinská řeka Dněpr má své břehy chráněné vrbami, které svými větvemi posilují její koryto, což potvrzuje přísloví, že tam, kde roste vrba, bude i řeka. Vrba je rovněž důležitým symbolem Ukrajiny, což dokládá i příběh Tarase Ševčenko, jenž na své vyhnanství u Kaspického moře vzal vrbovou větevku, z níž posléze vyrostl strom nazývaný Tarasova vrba. (Пинжакова str. 4)

V poezii je vrba často zmiňována jako zdroj smutku a touhy a její obraz odkazuje na spojení s přírodou, tradicemi a nostalgií po domově. Vrba tak zůstává významným symbolem v ukrajinské literatuře, reprezentujícím hodnoty ukrajinského lidu. (Іщук)

#### **6.1.2. Topol**

Topol je symbolem stromu života, ochráncem Ukrajinců, symbolem země, svobody, dívčí a ženské krásy, smutku a osamělosti. Také může symbolizovat vodu a oheň, měsíc a slunce, neboť listí má různé odstíny zelené: zespodu světle zelenou (voda, měsíc) a svrchu tmavě zelenou (oheň, slunce). Jelikož v ukrajinském jazyce je topol rodu ženského, tak je časté užívání přirovnání dívky či ženy s topolem: „Štíhlá jako topol“, „Vysoká jako topol“, „Tenká jako topol“, „Ohebná jako topol“, „Osamělá jako topol“. (Владзімірський)

Ve folklóru a lidových písních se tedy topol objevuje jako metafora pro krásu a flexibilitu, přičemž je často porovnáván s dívkami a ženami. Jeho popularita je podpořena i výchovnými rituály a obřady, které ho zahrnují a dávají mu hlubší význam jako zasvěcení pro mladé lidi. Topol je zároveň náročný na pěstování, potřebuje specifické podmínky pro růst, a i přesto je rozšířen po celé Ukrajině. (Бромот, 2023)

Větve topolů se používají během tzv. Zelených svátků k ochraně domácnosti před zlými silami. Kromě symbolického významu má topol i praktické vlastnosti; čistí vzduch od prachu a bakterií, což může symbolizovat očistění. Dále se z pupenů topoly vyrábějí léčivé

masti a barviva na tkaniny. Podle legendy přinesl odpočinek pod topoly energii a svěžest. Topol tedy symbolizuje nejen krásu a ochranu, ale také zdraví a životní sílu, což ho činí významným prvkem ukrajinské tradice. (Пинжакова, 2023 str. 14)

#### **6.1.3. Višeň**

V ukrajinské kultuře třešeň symbolizuje ochranu a prosperitu. Třešňová větvička na střeše domu a stromy kolem něj měly chránit obyvatele před zlými silami. Podle víry přinášel plodící třešňový sad harmonii a úctu do domácnosti, zatímco dům bez třešní poutníci obcházel. Také se kdysi věřilo, že se sad nesměl kácet, aby rodina neztratila své kořeny. (Тихонова, 2023)

Stejně tak, jako předchozí stromy i třešeň v ukrajinské kultuře představuje symbol Světového stromu života, Ukrajiny, rodné země, matky a nevěsty. Třešňové sady od pradávna doprovázejí obydlí jako přirozená součást krajiny, což posiluje jejich spojení s národní identitou. Ve tvorbě T. Ševčenka se třešeň stala jedním z hlavních symbolů Ukrajiny. Pro staré Slované, podobně jako pro kultury Japonska a Číny, byla třešeň posvátným stromem. V minulosti hrála důležitou roli v jarních novoročních rituálech, které probíhaly 21. března. Na podzim se mladé stromky sázely do nádob a uchovávaly v domě, aby na jaře vykvetly. Jejich kvetení sloužilo dívkám k věštění budoucnosti pro celý rok. (Пинжакова, 2023)

#### **6.1.4. Dub**

Dub byl od pradávna považován za symbol krásy, síly a v mnoha kulturách, zejména u starých Slovanů, měl důležitou roli v náboženských vírách a obřadech. Lidé si spojovali dub s bohem Perunem a věřili, že představuje moc, zdraví a dlouhověkost. Dubové dřevo bylo považováno za svaté dřevo, v němž sídlily duše předků a jeho kácení či poškozování bylo trestné. Mnoho obřadů se soustředilo kolem dubu, kde lidé prosili bohy o ochranu a mladé dívky přicházely naslouchat duchu skrze šelest dubového listí. Rituály zahrnovaly nošení věnců a svatby pod nejstaršími duby. Muži nosili věnce z dubů a ženy věnce z bříz. Také se věřilo, že směs z dubové kůry léčí a dub může předpovědět budoucnost. Tímto způsobem dub symbolizoval spojení s přírodou a s duchovním světem, což zrcadlilo jeho význam v tradičním životě a obřadech. (Пономаренко, 2022)

Tento strom byl v ukrajinské kultuře rovněž velmi vážený a jeho symbolika se odráží v lidových tradicích a literatuře. Listí dubu se objevuje na ukrajinských výšivkách a kraslicích, což podtrhuje jeho význam. Vzhledem k bohatství, které dub poskytuje ve formě žaludů, se u něj konaly obřady zaměřené na plodnost. Tradičně bylo zvykem vysazovat dub při narození dítěte, přičemž úspěšný růst stromu byl považován za dobré znamení. V ukrajinských pohádkách se dub stal symbolem odolnosti: když hrdina přijíždí domů s vítězstvím, dub bují, a když je v nebezpečí, jeho listí se zkroutí. Věřilo se, že pod staletými duby se konaly oběti bohům a že duby chrání před zlými silami. V mnoha ukrajinských písních a legendách dub symbolizuje sílu, stálost a nesmrtelnost národního ducha. (Мацюк, 2012)

Z dochovaných vyprávění se zachovala stará legenda o knížeti Svjatoslavovi. Při návratu z Konstantinopole byl u dněperských peřejí napaden Pečeněhy. Po dlouhém boji zůstal kníže sám. Chán Kurja nařídil zajmout ho živého. Svjatoslav, stojící pod mohutným starým dubem, zvolal: „Přijmi, bratře, mocný dube, mou duši!“ a vrazil si meč do hrudi, přibíjeje se k stromu. V tu chvíli zahřmělo, země se otřásla a ohnivý déšť smetl Pečeněhy do Dněpru. Po boji nezůstalo tělo Svjatoslava ani jeho družiny – pohltily je nebeské plameny a jejich duše se proměnily v mladé duby. Navzdory útlaku pohanských tradic s příchodem křesťanství kult dubu přetrval a zanechal výraznou stopu v kultuře a zvycích Ukrajinců. (Пономаренко, 2022)

### 6.1.5. Bříza

Bříza je historicky významným symbolem, považovaná za „božské dřevo“ nebo ochránce, který představuje obnovu, čistotu, plodnost, krásu a křehkost, stejně jako ideál dívky a ženy. Její význam zahrnuje také dualitu smrti a vzkříšení, stejně jako přechod mezi zimou a jarem, což je reflektováno v názvu prvního jarního měsíce – březnu. V dávných dobách existovaly posvátné háje, přičemž břízy a duby byly vnímány jako živé bytosti, s nimiž lidé aktivně interagovali. (Матяш, 2013)

V ukrajinské literatuře hrají břízy významnou roli jako symboly krásy, čistoty a síly. Často představují spojení s přírodou a kultivují pocit nostalgie a touhy po domově. Břízy se objevují v poezii, písních i próze, kde slouží jako podklad pro vyjádření emocí a pocitů protagonistů. V mnoha ukrajinských pohádkách a legendách břízy zosobňují ženský princip, mateřství a ochranu, zatímco jejich bílá kůra a lehké větvičky symbolizují svobodu a nepodmíněnou lásku. V lidové víře břízy představovaly posvátné stromy, často spojované s obřady a rituály na oslavu přírody. V časech, kdy břízy kvetly, byly lidé vyzýváni, aby se k nim modlili pro zdraví a štěstí. Tak se bříza stává nejen estetickým prvkem, ale i významným kulturním symbolem, který odráží identitu a tradice ukrajinského národa. (Строкаль, 2019)

Stromy byly spojovány s mnoha obřady a rituály, zejména během jarního období, kdy se o nich zpívalo a tančilo. Dívky vytvářely věnce z bříz a výměnou za barevná vajíčka si stvrzovaly přátelství. Bříza se objevuje i v magických praktikách, kde chránila před zlými duchy a zajišťovala nejen fyzické, ale i psychické zdraví. Březový prut byl používán jako ochranný symbol v domácnostech, a známé léčivé vlastnosti březového mízy a listů posilovaly její reputaci jako významného elementu v lidových rituálech. (Матяш, 2013)

## 6.2. Rostliny

Rostlinné symboly jsou nedílnou součástí národní kultury, která odráží historii, prostředí, víru, tradice, každodenní život, duchovní hodnoty a ideály daného národa. Bohatství ukrajinské flóry, které je důsledkem rozmanitých přírodních a klimatických podmínek, poskytuje nevyčerpatelný zdroj inspirace pro umělce, přičemž rostlinné symboly se široce využívají v různých uměleckých oblastech. (Захваткина, 2019)

### 6.2.1. Slunečnice

Slunečnice je v ukrajinské kultuře a literatuře silným symbolem slunce, práce, blahobytu, síly, optimismu a životní síly. Tato květina, orientující se na nebeské světlo, představuje neochvějnou odhodlanost a radost, neboť se celý den otáčí za sluncem, což ukazuje na její bezstarostný a vytrvalý růst. Když slunce zapadá, slunečnice „smutně“ skloní hlavu a zavře okvětní lístky, čímž zrcadlí hlubokou spojitost s domovem a evokuje nostalgii na rodinné kořeny. Podle legendy byla slunečnice dcerou slunce, která se rozhodla zůstat na zemi s milovaným, a tím symbolizuje oběť a každodenní starosti spojené s životem. V literárních dílech se slunečnice často objevují jako metafora pro domov, lásku a touhu po slunci jako nejvyšší hodnotě, reflektující vztah mezi jednotlivcem a jejich vlastí. Tak se slunečnice stává symbolem přírodní krásy, odolnosti a vnitřní síly při čelení životním výzvám. (Пинжакова, 2023 str. 23)

Tyto květiny jsou také známé bohatou historií, která sahá až do starověké Ameriky. Původně byly pěstovány indiánskými kmeny v Severní Americe již od roku 3000 př. n. l. jako

potravina a lék, a do Evropy se dostaly v roce 1500 španělskými dobyvateli. V ukrajinské kultuře se tyto rostliny rychle staly oblíbenými a dnes pokrývají stovky hektarů plochy, čímž vytvářejí jedinečnou krajinnou scenérii. (Понятишин, 2016)

### **6.2.2. Chrpa**

Chrpa modrá, v ukrajinštině také známá jako „vasylky“, je v ukrajinské literatuře a kultuře významným symbolem, jenž zosobňuje duševní krásu a odolnost národa. Tato květina, přítomná na polích žita a pšenice, je často považována za přírodní ozdobu, která dodává krajině osobitý charakter. V literárním kontextu chrpa představuje nejen krásu, ale také jazyk lásky a oddanosti, a je spojována s citlivými emocemi a vzpomínkami. Její modrá barva evokuje klid a harmoničnost, zatímco její křehkost symbolizuje křehkou rovnováhu mezi životem a smrtí. Kromě estetického přínosu se chrpa také objevuje v lidovém léčitelství, přičemž její léčivé vlastnosti jsou ceněny v tradiční medicíně. (Примах, 2019)

V neposlední řadě je součástí mnoha zajímavých příběhů a legendách. Podle jedné z ukrajinských pověstí vznikla z modrých očí mladíka Vasyly, kterého očarovala rusalka. Poté ho zavedla do zlatých lánů žita, kde se z jejího chladného dechu zrodila květina barvy jeho očí. Jiné legendy vyprávějí, že chrpy jsou „nebeské oči na zemi“, které vznikly, když nebe chtělo poděkovat polním květinám za jejich pokoru. (Бондаренко, 2023)

Svou roli hraje i v lidových tradicích. Věnce z chrp splétané na svátky Zelených svátků byly považovány za ochranné talismany proti zlým duchům a uchovávaly se v domech po celý rok. Zajímavostí je také to, že některé druhy chrp mají květy v různých barvách, nejen modré, ale i bílé, růžové či žluté. (Бондаренко, 2023)

### **6.2.3. Barvínek**

Barvínek, skromná jarní rostlina, představuje v ukrajinském folklóru životní sílu, věrnost, lásku a památku na zesnulé. Jeho neuvadající listy, které si uchovávají svěžest i pod sněhem, z něj činí symbol nezdolnosti. Barvínek byl součástí tradičních obřadů – zdobil svatební věnce, doprovázel novorozence a zasvěcení lásky, a často ho lidé vysazovali na hrobech. V literatuře a kultuře nabízí bohatou symboliku. V medicíně je znám od antiky, kdy byl užíván k léčbě ran, hypertenze či očistě krve. Jeho působivý vzhled oceňují i zahradní designéři, využívají ho na výzdobu zahrad a parků. Barvínek tak zůstává nadčasovým symbolem propojujícím přírodu, kulturu i umění. (Терещенко, 2020)

Tato květina je označovaná jako „barvínkový kříž“, je rostlinou plnou legend a zajímavostí. Jeho květy připomínají kříž, což symbolizuje spojení živých s předky. Lidé věřili, že chrání před zlými silami, a proto se věšel nad dveře domů. Výjimečná pozornost byla věnována tomu, aby se nikdy nevyhodil do odpadu, ale vždy do vody. V minulosti byl považován za kouzelnou rostlinu, která měla odhánět d'ábla a přinášet ochranu. V rámci tradic se barvínek daroval ženám po porodu, aby jejich děti byly zdravé a šťastné. Také byl součástí pohřebních rituálů – zdobil poslední cestu zemřelého a vysazoval se na hrobech jako symbol pokračujícího života. Jeho vytrvalost a svěží zeleň fascinovaly lidi po staletí a v Ukrajině ho často označují za symbolický květ této země. (Пинжакова, 2023 str. 30)

### **6.2.4. Kalina**

Kalina je jedním z nejvýznamnějších symbolů Ukrajiny, představujícím nezlomnost, sílu a oběť. Její červené plody symbolizují krev, kterou Ukrajinci prolili při obraně své země. Kalina je také spojována s ženskostí, mateřstvím a samotnou, často se objevuje v literatuře jako metafora krásy, života a písně. V překladu z řečtiny její název znamená „krásné vítězství“, což

podtrhuje její význam. V minulosti byla kalina považována za symbol vesmíru a ohnivé trojice: Slunce, Měsíce a Hvězd. Její kruhový tvar připomínal nekonečnost, a ornamenty s motivem kaliny zdobily domy i oděvy, protože měly chránit před nemocemi a zlými silami. (Маслицова, 2024)

Podle jedné z legend o kalině se příběh odehrává v dávných časech, kdy byla ukrajinská země často napadána. Jednou byl řecký vojevůdce při útoku zraněn jed šípem. Nikdo ho nedokázal vyléčit, dokud nepřišla krásná dívka Palaheja, která nabídla pomoc výměnou za slib, že Řekové už nikdy na Ukrajinu nezaútočí. Po uzdravení vojevůdce Palaheja odešla s ním do Řecka, kde se stala „královnou bylin“. Na rozloučenou se svou sestrou Kalinou pojmenovala podle ní keř, který milovala pro jeho krásu, zpěv slavíka při jeho květu a léčivé červené plody připomínající krev ukrajinské země. Od té doby se kalina stala symbolem života a zdraví. (Фіголь, 2018)

#### **6.2.5. Malva**

Měkké, pastelově zbarvené květy malvy jsou symbolem ukrajinské kultury a tradice, reprezentující jak estetickou krásu, tak i ochranu domova. V ukrajinské literatuře a folklóru se malva často objevuje jako obraný prvek, představující pohostinnost a domácí teplo. Její vysoké stonky a pestré květy, které zdobí zahrady a dvory, evokují obraz bezpečí a stability v rodinném životě. Mnozí Ukrajinci spojují malvu také s melodickými vzpomínkami z dětství, což posiluje její symboliku národní identity a nostalgie. Slouží jako přírodní ikonografie, která se objevuje v literárních dílech, kde je často zmiňována v kontextu domova a lásky. Navíc její schopnost přizpůsobit se různým půdním podmínkám odráží odolnost ukrajinského lidu v těžkých časech. Tímto způsobem malva nejen obohacuje estetiku krajiny, ale také se stává silným symbolem ukrajinského duchovního a kulturního odkazu, ztvárňující spojení mezi minulostí a přítomností. (Клиба, 2021)

Tato rostlina, známá lidstvu již více než 5000 let, je obklopena mnoha legendami a pověstmi. Podle jedné z nich žila na kouzelné hvězdě krásná dívka Malva, která se zamilovala do mladého muže jménem Volodar. Po svatbě odešel Volodar do války, zatímco Malva ho trpělivě čekala, až nakonec zemřela ve smutku. Z jejího těla vyrostl nádherný květ, který lidé pojmenovali po ní a který se začal objevovat všude, včetně neudržovaných míst a okolo domů. (Апрельский, 2018)

Další příběh hovoří o tom, jak malva, posazená mezi odpadky, nádherně kvetla a připomínala lidem, aby se starali o své prostředí. Když krásnou rostlinu spatřil malíř, rozhodl se ji namalovat a pojmenoval ji Malva, což vyjadřovalo potřebu očisty místa, kde lidé žijí. Kromě ukrajinské kultury se malva těší oblibě i v Japonsku, kde byla jedním z klíčových prvků jarního festivalu, kdy lidé vzdávali hold božstvům za ochranu před přírodními katastrofami. Malva tedy není jen krásnou rostlinou, ale i symbolem lásky, naděje a spojení s přírodou v různých kulturách. (Апрельский, 2018)

#### **6.2.6. Černobrivci (aksamitník)**

Aksamitník je oblíbená rostlina s pestrými květy, která se na Ukrajině pěstuje od dávných dob. Původně byl tento květ přivezen z Ameriky do Evropy a později se rozšířil do mnoha zemí, včetně Ukrajiny, kde si získal oblibu pro své jasné barvy a jednoduchou péči. V literatuře se aksamitník často objevuje jako symbol lásky, věrnosti a spojení s přírodou. Jeho krásné květy symbolizují úctu k tradičním hodnotám. V poezii i v próze se často objevuje jako prvek, který v člověku vyvolává pocity štěstí. (Клиба, 2021)

Jedna z legend vypráví o dávné době, kdy ukrajinská země byla plná plodin a květin, avšak zároveň jejímu lidu hrozil příchod nepřátel. Ti, kdo přicházeli, přinášeli slzy a smutek, včetně únosů dětí do otroctví a beznaděje pro jejich matky. Ženy se snažily chránit své děti a hledaly pomoc u věštkyň, které jim dávaly naději a útěchu. Chvála mateřské lásce a kráse židovských dětí se uskutečnila prostřednictvím moci staré čarodějnice, která přetvořila děti v květiny s očima jako med. Tento zázrak symbolizuje sílu dobra, která překonává zlo. Černobrivci, jak se květům říká na Ukrajině, začali kvést a rozvinuli se v období jara, přestože čelili mrazům a stali se symbolem mateřské lásky a naděje. Celý příběh vybízí k touze po osvobození od zlých sil a přání, aby na ukrajinské zemi vládla pravda. Černobrivci se stali trvalou zlatou vzpomínkou na odvahu, na již zmiňovanou lásku matek. (ІВАНОВА, 2023)

#### **6.2.7. Trnka**

Trnka, známá také jako šípková růže, je rostlina, jejíž historie sahá do dávných dob. Pochází z Evropy a Asie a na Ukrajinu se dostala přirozeně, často se vyskytuje v lesích a podél cest. V ukrajinské literatuře je trnka silným symbolem, představujícím odolnost, houževnatost a krásu, která se často skrývá za trny. V poezii umělci často využívají trnku k vyjádření bolestných vzpomínek, ztráty a touhy, což odráží její dvojí povahu — krásu květů kontrastující s ostrými trny. Také se považuje za symbol mateřství, protože je spojena s výchovou a ochranou, zatímco matka vychovává své děti, často čelící obtížím. Jako rostlina má trnka své místo v lidovém léčitelství, kde se využívá pro své léčivé vlastnosti. V ukrajinských reáliích se často objevuje zejména v kontextu příběhů a lidových písní, které reflektují vztah mezi člověkem a přírodou. (ПОПОВА, 2020)

Jedna stará keltská legenda, zobrazená v knize "Ti, co zpívají v trní", vyvolává úvahy o smyslu a podstatě lidského života. Každý z nás se narodí a dříve či později umře, což symbolizuje začátek a konec existence. Mezi těmito body prožíváme radosti, bolesti, lásku i nenávist, a naše rozhodnutí utvářejí naše životy. Je důležité si uvědomit svou smrtelnost a přijetí cykličnosti života, abychom mohli pochopit, kým vlastně jsme. Otázky o lásce, vděčnosti a hledání vyššího smyslu nás mohou obklopovat jako ostny růže a rozrušovat naši mysl, ale toto vnitřní napětí je odrazem naší svědomí. Každý den máme možnost stát se lepšími lidmi, díky čemuž objevíme hloubku své duše. Zemské životy jsou pouze etapou a naděje na něco většího může vést k ztrátě, ale až poslední chvíle nám umožní uvědomit si naše chyby. Je důležité se zamýšlet o svém životě už během něj, nikoli pouze na jeho konci. (ІВАНЦІВ, 2023)

### **6.3. Rostliny v obřadním kontextu – věnce, výšivka**

#### **6.3.1. Věnce**

Věnce je tradiční bylinný nebo květinový ornament, který má v ukrajinské kultuře významnou úlohu, zejména během různých obřadů. Dává se na hlavu, a tím symbolizuje ženskost, krásu a plodnost. Věnce se vyskytují jak v běžném životě, tak při slavnostních příležitostech, jako jsou svatby, pohřby nebo různé svátky, kde plní nejen dekorativní, ale i rituální funkci. (ЯНКОВСЬКА, 2011)

Existuje několik druhů věnců, a jak už bylo zmíněno, nejčastěji se rozlišují věnce svatební, pohřební a obřadní. Svatební věnce symbolizují spojení dvou lidí a novou rodinu, zatímco pohřební věnce jsou spojeny s uctěním památky a duchovním životem zesnulých.

Obřadní věnce se používají při různých slavnostech a rituálech, aby posílily jejich magickou nebo ochrannou moc. (ЯНКОВСЬКА, 2011)

Při pletení věnců se zpravidla využívají rostliny, které mají specifický význam nebo užitečné vlastnosti. Například se často používají květiny jako heřmánek, levandule či řebříček, které představují ochranu a v některých případech mají také očistné schopnosti. Vzhledem k tomu, že nese každá rostlina určitý význam a účinky, a tím přispívá k celkovému poselství věnce během obřadu, výběr rostlin není náhodný. Tímto způsobem je věnec nejen ozdobou, ale také naplňuje jeho rituální a magické funkce. (ЯНКОВСЬКА, 2011)

### 6.3.2. Výšivka

Rostliny hrají v obřadním kontextu ukrajinské výšivky klíčovou roli, neboť jsou důležitým symbolem, který vyjadřuje různé hodnoty a tradice. Vyšívání vzorů jsou vytvářeny s láskou a do každého motivu je vkládán specifický smysl, který odráží kulturní a historické kořeny. Rostliny symbolizují zdraví, krásu, lásku a plodnost, a jejich použití ve výšivkách slouží k posílení těchto hodnot během svátečních událostí, jako jsou například svatby, ale i smutečních – pohřby. (ПОНЯТИШИН, 2020)

Různorodost rostlin, které se v rámci výšivky používají, odráží místní floru, tradice a techniky, přičemž každá oblast má své unikátní vzory a symboliku. Kromě estetické funkce mají rostliny také magické a ochranné vlastnosti, u které se věří, že chrání svého nositele. Vyšívání tak spojuje umělecké dovednosti s duchovním a obřadním významem, což hraje velkou roli pro kulturu. Rostlinné vzory ve výšivkách nejsou náhodné, jejich výběr a umístění byly pečlivě promyšlené a odrážejí každodenní život a mytologické představy ukrajinského lidu. Takto vzniklé výšivky se stávají nejen ozdobou, ale také nositelem kulturní identity a dědictví, které se předává z generace na generaci jako cenná relikvie. (ПОНЯТИШИН, 2020)

#### a. Strom života

Tento symbol je velmi významným v ukrajinském folkloru, který ztělesňuje ideu spojení veškerého bytí, osudu a pokračování rodu. Vzniká z legendy o Živém kameni, jež leží v centru Věru, odkud vycházejí všechny cesty světa. Symbolika osmicípé hvězdy, která je někdy označována jako Růže, se vyšívala na oděvy jako projev touhy po lásce a harmonii. Tento symbol zahrnuje kombinaci mužských a ženských prvků a skrze asymetrické vzory a geometrické tvary, jako jsou čtverce a kříže, odráží stabilitu a dynamiku života. Lidé tak pomocí vyšívání nevyjadřovali pouze estetické hodnoty, ale zaklínali i svůj osud, přičemž důraz na hojnost a plodnost byl středobodem mnoha rituálů. (Пошибайло, 2023 str. 20)

#### b. Kalina

Kalina bývá vnímána jako symbol lásky, štěstí, hojnosti, krásy a naděje. V tradičních představách byla spojována se vznikem Vesmíru a s trojicí nebeských těles – Sluncem, Měsícem a Hvězdami. Ztělesňovala ženu v období její největší životní síly a hrála důležitou roli při svatebních obřadech. Její motiv se často objevoval ve výšivkách na ženských oděvech a svatebních textiliích. (НапіаШВІЛІ, 2012 str. 16)

#### c. Chmel

Chmel je významnou posvátnou rostlinou, která symbolizuje bujnost, rozkvět a mládí. Vyskytuje se na vyšívaných košilích, zejména na ramenních a dolních lemech, kde spojuje člověka se zemí. Vlnité a meandrové vzory na chmelu reprezentují spojení vody a země,

oddělující osobní prostor od okolního světa. Kombinace těchto ornamentů může odrážet změny ročních období, zdraví, krásu a plodnost. U mladých žen je ornament chmele spojen s posílením plodnosti, neboť vlnité rostliny mohou mít také symboliku spojenou s mužským principem. (Власюк, 2015)

#### d. Dub

Dub byl v tradiční symbolice vnímán jako světový strom, jenž vyrůstá v ráji a propojuje různé úrovně světa. Spojoval se s bohem hromu a blesku Perunem, který ztělesňuje sluneční mužskou energii, životní sílu a rozvoj. Naši předkové si dubu hluboce vážili pro jeho odolnost, estetickou hodnotu a dlouhověkost. Věřilo se, že v jeho kmeni přebývají duše odvážných bojovníků a že má mimořádnou moc chránit před zlem, nemocemi i čarodějnictvím. Dubové motivy se proto objevovaly ve výšivkách na mužských košilích. (Нагіршвили, 2012 str. 15)

#### e. Růže

Růže je jedna z nejoblíbenějších květin na Ukrajině. Symbol růže ve výšivce představuje především lásku a romantiku, ale také neustálý sluneční pohyb a věčné obnovení života. Výšivky s tímto motivem jsou nedílnou součástí rostlinných ornamentů, které ukazují krásu a vitalitu. V kombinaci s jinými vzory mohou růže symbolizovat kontinuitu života a pozitivní energii. Tyto symboly se objevovaly v různých oblečeních, značily důležité životní okamžiky a tradice, které se uchovávají dodnes. Růže tak nejen zdobí oděvy, ale také vyjadřují hloubku a význam spojení s přírodou a tradičními hodnotami. (Нетѣсова, 2023)

### 6.3.3. Svatební tradice

Ukrajinské svatební tradice představují komplexní systém rituálů, jejichž nedílnou součástí je symbolika květin. Tyto přírodní motivy odrážejí hluboce zakořeněné kulturní a duchovní významy spjaté s lidským životním cyklem, zejména s přechodovými obřady. Květiny, jako například myrta, barvínek či kalina, symbolizují čistotu, panenství, plodnost a spojení s přírodou a předky. Často se vyskytují ve formě věnců, kytic či ozdob. Jejich význam není pouze dekorativní, ale podléhá přesně vymezeným pravidlům a nese významový náboj, který byl v tradičních komunitách široce sdílen. Použití květin je přitom kolektivní a rituální činností, při níž se setkávají ženy komunity, aby sdílely zkušenosti a posílily vzájemné společenské pouto. (Dewar, 2020)

#### a. Barvínek

V ukrajinské svatební tradici zaujímá barvínkový obřad, známý také jako obřad pletení věnců, mimořádné postavení, neboť se vykonává výhradně pro osoby, které poprvé vstupují do manželství. Jeho klíčovým prvkem je symbolický význam barvínku jako rostliny věrné lásky, životní síly a věčnosti. Tento obřad se koná několik dní před svatbou a zahrnuje řadu rituálních úkonů, od sběru barvínku až po výrobu svatebního věnečku. Sběr probíhá tradičně za doprovodu písní a za přísného dodržování pravidel, například nesmí být prováděn na pozemku vdovce či vdovy, a barvínkové větvičky musí být řezány opatrně. Věneček se plete pouze z čerstvě natrhaného barvínku, přičemž se používají další ochranné a symbolické prvky, jako je česnek, peníze či oves, které mají zajistit mladým ochranu před zlými silami a manželský blahobyt. (Наумовська, 2023)

Výrobu věnečku má na starosti výlučně žena, která žije v prvním a harmonickém manželství. Věnc se zhotovuje z jabloňového proutku a červeného sukna bez uzlíků, aby manželský život novomanželů probíhal bez hádek. Obřadní atmosféru dotvářejí speciální barvínkové písně, magické texty a rituální předměty, od obřadních chlebů po svěcenou vodu. Vrcholem je slavnostní položení věnečku na hlavu nevěsty, přičemž každý detail procesu má hluboký symbolický význam a je přísně ritualizován. Barvínkový obřad tak neslouží jen jako estetický prvek svatby, ale plní především ochrannou a iniciační funkci, symbolizující přechod do nového životního stavu a posvěcení sňatku celou komunitou. (Наумовська, 2023)

#### b. Myrta

V ukrajinských svatebních tradicích má myrta významné postavení jako symbol čistoty, věrnosti, lásky a štěstí. Věnečky z myrty tradičně nosily nejen nevěsty, ale i družičky. Tyto věnečky byly ručně vyráběné a často doplněné o stužky nebo jiné dekorace, čímž zdůrazňovaly slavnostní ráz události. Rituální přípravy myrtového věnce měl často kolektivní a ceremoniální charakter – účastnily se ho ženy z vesnice, rodina nebo přítelkyně nevěsty. Věnce nebyly pouze ozdobou, ale také symbolem přechodu dívky v ženu. (Dewar, 2020)

## 7 Symboly fauny

Zvířata hrají v ukrajinské lidové kultuře významnou roli jako nositelé symbolických významů, které vyjadřují vztah člověka k okolnímu i nadpřirozenému světu. Jejich symbolika vzniká na základě archaických představ, mýtů a legend, které uchovávají kolektivní zkušenost a víru v existenci sil, jež přesahují běžnou realitu. V těchto příbězích mají zvířata často dvojí podstatu, jak fyzickou, tak i duchovní a jsou schopna proměn, například přecházejí do lidské podoby, mění své živočišné formy či přejímají lidské chování. Takové prvky tvoří ustálené významové jednotky, které se mohou přenášet do dalších sfér symboliky. V důsledku toho vzniká rozsáhlý systém souvislostí, kde je fauna součástí širší obraznosti, jež propojuje svět lidí, přírody a duchů. (Крижко, 2018)

### 7.1. Ptactvo

Ptáci v ukrajinském folklóru zaujímají důležité místo jako symbol spojení s přírodou a tradicemi našich předků. Přílet ptáků na jaře byl oslavován rituály, kdy se pekařky připravovaly obřadní koláče, které reprezentovaly slunce a nastupující teplo. O víře v ptáky jako nositele jara svědčí také legendy, jež vycházejí z mytologie o vzniku světa z vejce a takové příběhy, jako je známá pohádka o Slepíčce Rjabě. Ptáci byli považováni za významné postavy v lidových písních, kde se často objevují jako symboly spojení mezi nebeským a pozemským světem, což lze vidět na různých uměleckých výtvorech, jako jsou vyšívané ubrusy nebo kraslice. (Маздоп, 2020)

Dále, jsou ptáci v ukrajinské kultuře také vnímáni jako symboly lidské duše. Existuje víra v to, že duše novorozeného dítěte přichází v podobě ptáčka. Také jsou ptáci vnímáni jako posli zpráv, a to jak dobrých, tak i těch špatných, stejně tak, jako varují před tragédiemi. Tento symbolismus se prolíná s řadou příběhů, v nichž ptáci hrají klíčovou roli v lidských osudech. V rámci různých svátků se zachovávají tradice spojené s ptáky. Tak se v lidové kultuře neustále udržuje víra v to, jak úzce jsou ptáci spojeni s životem a tradicemi lidí. (Маздоп, 2020)

### 7.1.1. Vlaštovka

Vlaštovka je typickým symbolem jara, kdy je jejich přilet známkou naděje na dobrou úrodu, zároveň symbolizují znovuzrození a štěstí. Tento pták je považován za Božího ptáka a je zakázáno ho zabít, stejně jako ničit jeho hnízda, protože to má neblahé následky. Vlaštovky jsou spojovány s láskou a plodností a pokud opustí své hnízdo, varují před blížícím se neštěstím. Navíc, přítomnost vlaštovek v domě je považována za příznivou, neboť mohou přinést duši zesnulého příbuzného. Péče a úcta k vlaštovkám jsou tedy klíčové, protože mají hluboký vztah k lidskému osudu a blahobytu. Tyto tradice a víra zdůrazňují význam vlaštovek jako ochrány a symbolů životní prosperity. (Cepro, 2020)

Rovněž je vlaštovka symbolem mateřství a ukrajinské tradice ji spojuje se s jedním svátkem, kdy děti darují matce vlaštovku z hlíny. Také se při úmrtí matky vlaštovka dává do rakve jako symbol rodinné jednoty. Existují pověry, že pro zvýšení blahobytu je dobré obdarovat vlaštovku hrstí země. Navíc se věří, že vlaštovka přináší štěstí mladým dívkám, a pokud se kolem nich v den svatby objeví nebo na ně sedne, slibuje to šťastné soužití. Tato víra v hodnotu vlaštovek podtrhuje jejich důležitost v domácnostech i v rodinných tradicích. (Пинжакова, 2023 str. 59)

### 7.1.2. Slavík

Slavík je v ukrajinské národní literatuře a folklóru silně symbolickým obrazem, který se spojuje především s emocemi, jako jsou láska, smutek a touha. Tento pták je vnímán nejen jako zpěvák, ale také jako nositel hlubokých psychologických a spirituálních významů. V písních a baládách se slavík často objevuje v kontextu lidského osudu, kde zpěv tohoto ptáka odráží vnitřní stav postav, přičemž jeho hlas je považován za magický a schopný ovlivnit lidskou duši. Dívky a chlapečci, kteří ve folklóru používají obraz slavíka, vyjadřují ztrátu a bolest. Jeho zpěv je vnímán jako prostředek k vyjádření nesplněných přání, citových zranění a také jako zklidnění emocí, což podtrhuje jeho roli v ukrajinské lidové kultuře. (Сивачук, 2021)

Tento druh ptáka také představuje ideály svobody a čistoty, což z něj z kulturního hlediska činí zástupce přírody, jejíž svobodný a přirozený hlas nemůže být ovlivněn vnějšími silami. Slavík má v lidových písních často roli komunikátora a posla zpráv, například mezi dívkou a jejími rodiči. Kromě toho je slavík v ukrajinském folklóru považován za "božího" tvora, což je vyjádřeno ve víře, že tento pták má zvláštní vztah k Matce Boží. Tento vztah posiluje jeho význam jako symbolu nebeských, duchovních a nadpozemských sil, čímž se stává symbolem vyšších hodnot a spojení s božským. (Сивачук, 2021)

### 7.1.3. Sokol

Symbol sokola je hluboce zakořeněn v ukrajinské i v historickém vědomí národa a nese v sobě různorodý význam spjatý s odvahou, svobodou a duchovní silou. Již od pradávných časů byl tento dravec vnímán jako uctíváný a posvátný pták, a to nejen díky své tělesné zdatnosti, ale především pro svou symbolickou schopnost „překonávat výšky“ – fyzické i duchovní. V období Kyjevské Rusi byl stylizovaný sokol, přesněji krkavec nebo krkavec lovecký, ztvárněn ve znaku Trysut'a, známého dnes jako ukrajinský trojzubec – Tryzub. Tento znak, připodobňovaný k sokolu, jenž se střemhlav vrhá z nebes na kořist, byl chápán jako magický symbol, ochraňující a zosobňující propojení těla, duše a ducha. Význam sokola se dále upevnil v době kozácké, kdy byl často zobrazován na praporech a používán jako čestné oslovení „bratře, sokole“, vyjadřující úctu, statečnost a bratrství. Zvláštní úlohu sehrál také v sokolském hnutí, které se rozšířilo v 19. století z Čech do Haliče, kde pod názvem „Sokol-Otec“

napomáhalo nejen tělesné výchově, ale i národnímu uvědomění. Zajímavostí je, že první ukrajinskou poštovní známkou, na níž se objevil pták, byl právě sokol, což lze vnímat jako symbolické potvrzení jeho významu pro ukrajinskou identitu. (Прухницький, 2014)

#### **7.1.4. Holub**

Holub v ukrajinském folkloru zastává důležité místo a je nositelem rozmanité symboliky. V rámci obrazu světového stromu, často zmiňovaného v ukrajinských koledách, se na jeho vrcholcích objevují ptáci, typicky tři holubi, kteří představují astrální světy a symbolizují božskou rodinu, což má svůj odraz i v pozemském životě (slunce jako žena, měsíc jako muž, hvězdy jako děti). Holub zde figuruje jako součást posvátného kosmického řádu a propojuje svět božský a lidský. Podobně jako jiní ptáci v lidové víře symbolizuje i holub lidskou duši, a to tu, která přilétá k novorozeněti, nebo duši zesnulého, která se ve formě ptáka vrací či odlétá do jiného světa. Holub tím pádem slouží jako prostředník mezi životem a smrtí, mezi světem pozemským a nadpozemským. (Маздор, 2020)

Zároveň je holub vnímán jako nositel zpráv z dálky – ať už těch dobrých, nebo těch špatných. V příkladech lidových písní je pták vyslán jako posel, který má informovat rodinu o osudu jejich blízkých. Význam holuba a ostatních ptáků je rovněž spojen s jarem a obřady – věřilo se, že právě ptáci přinášejí jaro ze záhrobí, a proto se jejich příchod vítal pečením rituálního pečiva v jejich tvaru. Holub tak v ukrajinské lidové kultuře zosobňuje čistotu, kontinuitu života, spojení s vyššími silami i křehkost lidské existence. (Маздор, 2020)

#### **7.1.5. Kukačka**

Kukačka v ukrajinské kultuře symbolizuje smutek, vdovství a touhu po minulosti, přičemž je také považována za předzvěst jara a dlouhověkosti, ale i smrti a neštěstí. Její hlas se často vykládá jako ukazatel úrody. Pokud zakuká na holém stromě, znamená to chudý rok, zatímco kukání na listnatém stromě slibuje bohatější úrodu. V ukrajinské lidové poezii se objevuje jako zlá věštkyň, kdy její kukání nad hrobem oznamuje smrt a dlouhé kukání je předzvěst špatného roku nebo nemoci. V některých případech se její kukání spojuje s rodinnou ztrátou nebo smutkem, kdy matka, sestra nebo milá zesnulého přichází vyjádřit svůj žal. To, jak se kukačka stává symbolem nejen příslibů, ale i negativních událostí, odráží komplexní pohled na tohoto pták v lidových tradicích. (Андрійченко, 2017)

Legenda o kukačce vypráví příběh o ptákově, který se zamiloval do holuba. Přestože ji rodina odrazovala od tohoto cizince, kukačka se nevzdávala, dokonce si slíbili, že si budou posílat peří, když budou od sebe. Po nějaké době se však začala vracet peří i písničky, které kukačka posílala svému milému. To ji velmi zarmoutilo, a od té chvíle přestala létat a zpívat radostné písně, stala se z ní prorokyně osudů jiných. Tento příběh symbolizuje ztrátu naděje a lásky, což ji navždy poznamenalo. Kukačka se tak stala symbolem smutku a žalu, skrze který reflektuje utrpení spojené s nenaplněnou láskou. (Жижий, 2020)

#### **7.1.6. Čáp**

Čáp je v ukrajinské kultuře považován za svatého ptáka, který přináší lidem štěstí, děti a jaro. Tato tradice zahrnuje legendy o čápech, které se zrodily z člověka, jenž kdysi zhřešil, a nyní se v ptačí podobě snaží vykoupit své hříchy. Návaznost na lidské chování je v lidové slovesnosti znázorněna tím, že čápi rozumí lidské řeči, hledají si společníky a prožívají emoci, jako jsou láska a žárlivost. Čáp se také ztotožňuje s prožíváním smutku, když vidí lidské neshody nebo naopak s radostí, když svědčí o dobru mezi lidmi. Je vnímán jako věštecký pták,

jehož přítomnost lidé vykládají různě – dobrá zpráva je, pokud vidí čápa v letu, zatímco špatná je, pokud stojí nehybně na jedné noze. (Маздоп, 2020)

Jedna z nejrozšířenějších přesvědčení tvrdí, že čáp přináší děti, což je spojováno s vodou. Místní obyvatelé věří, že čáp přináší potomky tím, že je "vyloví" z vody svým dlouhým zobákem. V případě, že si čáp postaví hnízdo na dvorku u nějaké rodiny, je rodina považována za šťastnou a prosperující. Obyvatelé se snaží ptákům usnadnit stavbu hnízda různými pomůckami, jako jsou dřevěné kříže nebo kola, neboť čápi údajně chrání domácnost před požáry a blesky. Opustí-li čápi svoje hnízdo, je považováno za špatné znamení. (Маздоп, 2020)

## **7.2. Zvířata**

Zvířata v symbolické rovině vystupují nejen jako představitelé určitých charakterových vlastností, ale také jako prostředníci mezi lidským a duchovním světem. Skrze ně se vysvětluje původ přírodních jevů i osud jednotlivce, což potvrzuje hluboké zakořenění fauny v kulturní paměti a tradici ukrajinského lidu. (Крижко, 2018)

### **7.2.1. Kůň**

Kůň byl na ukrajinských územích domestikován před více než šesti tisíci lety. Kdysi se věřilo, že slunce se vtěluje do hřebce a že koně táhnou sluneční vůz na nebi. Rituály spojené s koněm zahrnovaly oběti na počest slunečního božstva, které umírá a znovu se rodí s každým východem slunce. Archeologové našli řadu artefaktů, které naznačují božskou povahu koně, včetně figur, které ilustrují spojení mezi mužem a koňmi. V severské mytologii měli koně významnou roli, když v kočáře sluneční bohyně Sol jezdili dva koně, kteří symbolizovali sluneční světlo. Symbolika koně se projevuje v tradicích, kdy lidé pořádali například slavnosti koně v době zimního slunovratu, aby uctili slunce a zajistili dobrou úrodu. V některých ukrajinských regionech se dodnes konají obřady s koněm, které přetrvávají jako součást novoročních oslav. (Музиченко, 2023)

Symbolika koně v ukrajinské romantické literatuře je hluboce spjata s romantickou ideologií a prochází různými tematickými motivy. Kůň, jakožto jeden z nejvýznamnějších symbolů domestikovaných zvířat, v literatuře ztělesňuje pocit svobody hrdiny na rozlehlých stepích. Obraz koně není pouze vázán na folklor, ale také na antické a biblické kontexty, čímž se jeho symbolika stává rozmanitější. Kůň v poezii zosobňuje nejen blízkost k člověku, ale i divokost a nezávislost, což utváří významy jeho symboliky. Ve velkém množství básní je kůň oslavován jako věrný spojenec, který předvídá nebezpečí a sdílí emoce s lidským jezdcem. Zároveň může mít i negativní konotace, kdy poukazuje na pýchu nebo smrtelnost postav. V dílech autorů jako T. Ševčenko, M. Kostomarov nebo L. Borovikovskij se kůň stává nástrojem pro vyjádření touhy po svobodě, krásy a spojení s přírodou, čímž dokládá svoji zásadní roli v procesu myšlení romantiků. (Гайдук, 2020)

### **7.2.2. Liška**

Liška se v ukrajinské kultuře vyskytuje jako silný symbol, který odráží různé aspekty lidského chování a přírody. Tento symbol vznikl díky charakteristickým rysům lišky, zejména její chytrosti, elegance a schopnosti přežít v náročných podmínkách. Její rudožluté zbarvení, dlouhý ocas a ostré rysy obličeje vytvořily obraz zvířete, které je nejen přitažlivé, ale i nebezpečné. V ukrajinské lidové slovesnosti je liška představována jako bytost, která používá svou chytrost a obratnost k dosažení cíle, i když často způsobuje problémy ostatním zvířatům.

S tímto obrazem souvisí i její spojení s nadpřirozenými schopnostmi, které jí dávají magický rozměr. Zároveň se stává symbolem zákeřnosti, podvodu a lsti, což ji činí postavou, která nejenže zaujme, ale i varuje. (Чернявська, 2015 str. 39)

Toto zvíře často vystupuje jako hrdinka mnoha pohádek a příběhů, kde je často představována jako mazaná bytost, která dokáže obelstít silnější protivníky, jako je vlk nebo medvěd. V některých příbězích však její chytrkost nevede k vítězství, protože se její podvody obracejí proti ní samotné. Liška v ukrajinských pohádkách a příslovích získala pověst, která je spojena s její schopností manipulovat a získávat, co chce, a to nejen v přírodě, ale i v lidských vztazích. V některých příbězích však ukazuje svou lepší stránku, například jako věrná a laskavá matka, která pečuje o své mladé, nebo jako bytost, která pomáhá obnovit spravedlnost. Tato dvojznačnost lišky jako postavy ukazuje, jak se její obraz vyvíjí a mění v závislosti na kontextu, v němž je využit. (Чернявська, 2015 str. 40)

### **7.2.3. Koza**

V ukrajinské literatuře je koza často vnímána jako symbol prosperity a hojnosti. Tato býložravá zvířata, známá svou schopností vybírat si potravu i v drsných podmínkách, jsou nazývána „krávou chudých“, protože poskytují významné množství mléka při relativně skromné péči. Kozy se tedy stávají metaforou pro obživu a skromné bohatství, což odráží jejich nezávislost a přizpůsobivost. Jejich povaha, která je klidná a nenáročná, se často zrcadlí v ukrajinských příbězích, kde symbolizují domácí pohodu a stabilitu. V básničkách a pohádkách pro děti se koza objevuje jako součást zvířecího společenství, které děti mohou vidět ve svém okolí. Tento obraz kozy napomáhá budování pocitu blízkosti k přírodě a tradičnímu životu na vesnici. Zároveň se zvyšující poptávka po kozím mléce a produktech posiluje jejich roli v současné kultuře jako „moderní“ zvířata, což dále podtrhuje jejich hodnotu ve společnosti. Koza tedy v ukrajinské literatuře kombinuje prvky tradice a současnosti, ukazující její trvalý význam pro domácnost. (Чорнописька, 2021)

V ukrajinském folklóru však koza také zosobňuje tvrdohlavost a hloupost. Zajímavým aspektem je, že koza má i významné místo v ukrajinských obřadech, kde se její symbolika prolíná s křesťanskými tradicemi. Například v příběhu o Abrahamovi je beran, který měl nahradit Izáka, vnímán jako předzvěst Ježíše Krista, symbolizujícího obět' a vykoupení. V ukrajinské kultuře se má za to, že kozy mají náklonnost k Domovému a čertům, což vedlo k jejich chovu v chlívech pro ochranu ostatního dobytka. Odráží to i tradici, kdy se kozy vodí na Štědrý večer, která pravděpodobně vznikla jako rituál na posílení úrody. Písně, jež doprovázejí tento obřad, vyjadřují myšlenku, že tam, kde koza chodí, je zaručeně bohatá úroda. Tento rituál také symbolizuje smrt a znovuzrození přírody. (Пінжакова, 2023 str. 44)

### **7.2.4. Vlk**

Vlk je jedním z nejpopulárnějších zvířecích symbolů v ukrajinském folklóru, o němž existuje mnoho příběhů a legend. Velmi rozšířené jsou pověry spojené s vlkem, zejména v kontextu svatebních obřadů, přičemž nejvíce výskytů je na Polesí. Přírodní faktory, jako je rozšíření druhu v dané oblasti, přispěly k jeho popularitě v lidových příbězích. Vlk je často zmiňován v legendách jako přetvářející se bytost a motivy transformace lidí na vlky jsou stále oblíbené a spojeny s těmito pověrami. Tato tradice je dobře zakořeněna v historii. Popisoval ji už starověký historik Herodotos, který zmiňuje kmeny a jejich zvyky. Příklady z folklóru, jako jsou příběhy o rodině, jejíž předek se stal vlkem nebo legendy o nešťastných duších, které se

oddělily od své lidské existence, ukazují, jaký význam má vlk v ukrajinské kultuře a tradici. (Давидюк, 2014)

Ve sbírce „Pohádky o zvířatech“ od Ivana Berezovského je vlk zobrazován jako symbol hrubé síly a chamtivosti. V těchto pohádkách je vlk často přemáhán chytrostí a mazaností jiných postav, což odráží tradiční morální poselství ukrajinského folklóru. Vlk je často zobrazován jako negativní postava, která je nakonec přelstěna slabšími, ale chytřejšími zvířaty, jako je liška nebo zajíc. Tato dynamika zdůrazňuje hodnoty, jako je chytrost a důvtip, které jsou v ukrajinské kultuře ceněny. V pohádkách je vlk často trestán za svou nenasytost a hloupost, což slouží jako varování proti těmto vlastnostem. Celkově vlk v ukrajinských pohádkách představuje typického padoucha, jehož porážka přináší morální poučení. (Березовський)

Existuje celá řada rituálních praktik spojených s vlky, které odrážejí vztah mezi lidmi a těmito zvířaty. Lidé dodnes věří, že vyvolání nebo vzpomínka na vlka jim může přinést ochranu. Některé víry vyžadují, aby se lidé chovali uctivě, když se setkají s vlkem, aby si zachovali klid a neprovokovali ho. Souběžně s tím existovalo i spojení vlka s temnými energiemi nebo s náboženskými obřady, které sloužily jako ochranné rituály. (Давидюк, 2014)

#### **7.2.5. Jelen**

V ukrajinských literatuře jelen symbolizuje duchovní sílu a spojení s křesťanstvím. Často je zobrazován jako protivník hada, kterého ničí dechem nebo vodou, což představuje Kristovo vítězství nad zlem. Jeho schopnost shazovat parohy a znovu je obnovovat byla vnímána jako symbol vzkříšení. Lov jelenů se dříve považoval za posvátný akt, podobně jako oběť Ježíše. Příběh svatého Huberta ukazuje jelena jako božského posla, který varuje před hříchem. Ve středověku byl považován za alegorii Krista a jeho utrpení. (Граціано, 2023)

Kult jelena má v mnoha kulturách Eurasie hluboké kořeny a je spojen s množstvím mytologických příběhů a rituálů. Především ukrajinská tradice zachovává legendy o člověku-jelenovi, pro které je charakteristické spojení mezi lidmi a tímto majestátním tvorem. V těchto mýtech se jelení hrdinové stávají symboly plodnosti a jsou často zakladateli určitých kmenů. Dalšími verzemi legend tohoto typu jsou mýty o prokletém spojení mezi lovci a jeleny, kde po porušení zakázaného pravidla následuje smrt či návrat do zvířecího světa. Také se mluvilo o zasvěcení žen-jelenic, které představují mocné ženské vzory spojené s plodností a ochranou přírody. Tyto příběhy ukazují na složité vztahy mezi lidmi a přírodou, kde jelen jako symbol divoké přírody a bohatství hraje klíčovou roli. (Михайлова)

S postupem času se kult jelena přeměnil na symbol plodnosti hospodářských zvířat a rostlin, čímž si zachoval důležitost v mytologické a společenské sféře. Rituály a problémy spojené s lovem a zahlédnutím jelenů se promítly do mnoha kulturních tradic. (Михайлова)

#### **7.2.6. Žába**

V lidové tradici je žába symbolem vychloubanosti, lakoty a podsvětí. Přisuzovala se jí schopnost přinášet lidem dobro i zlo. Některé legendy tvrdí, že ji stvořil sám Bůh, a její zabítí bylo považováno za těžký hřích, který mohl přivolat neštěstí. Pokud někdo odrazil holí hada útočícího na žabu, jeho hůl získala magické vlastnosti. Žába byla zároveň spojována s temnými silami a jejímu dotyku se lidé vyhýbali, protože věřili, že způsobuje bradavice. Při věštění a zaklínání se využívala jako prostředek lásky či ochrany. Lidé se báli, že pokud žába přeleze cestu, přinese to smůlu a její pohled mohl podle pověr způsobit nemoc nebo dokonce smrt. Věřilo se, že žába umí oživit mrtvého hada a její moč dokáže spojit části rozřezané ještěrky.

Mrtvá žába se používala jako léčivý obklad nebo prostředek proti horečce, přičemž ji někdy namáčeli do alkoholu. Sušené žáby se nosily na krku jako talisman. Žáby byly také spojovány s magií – jejich tuk mohl oslepit člověka a jejich oči zakopané pod prahem přinášely neštěstí. Pověry zmiňovaly, že kvákání žab předpovídá změnu počasí, příchod deště či teplotní výkyvy. Lidé se snažili zasít mák předtím, než začnou kvákat, a vysadit zeleninu až po jejich prvním kvákání. Některé oblasti věřily, že žáby umí předpovídat sucho a stěhují se tam, kde bude vláha. Někdy se dokonce obětovaly, aby se déšť přivolal. (Бромот, 2023)

V ukrajinských legendách jsou žáby často spojovány s pověrami, přičemž jedna varuje před jejich bráním do rukou, protože pokud žába postříká člověka, může mu narůst brada. Jiný příběh vypráví o muži, který udeřil žabi „královnu“ a ta se mu přísála na tvář tak pevně, že nakonec zemřel. Další legenda vysvětluje vznik žab: líného muže, kterého nosila pracovitá žena na zádech, přeměnila bohyně Mokoš na žabu, aby potrestala jeho lenost. Od té doby prý žáby kvákají jako připomínka jeho hry na dudy. (Жижий, 2020 )

### **7.2.7. Včela**

Včela, v ukrajinštině často nazývána jako „Boží ptáček“, je organizovaný hmyz, který produkuje med, propolis, mateří kašičku a pyl, jež jsou pro lidi velmi cenné. Včely byly považovány za pomocnice Boha a jejich vosk se považuje za svatý, zatímco plamen včelí svíčky symbolizuje vznešenou oběť. Podle jedné legendy včela pomohla zmírnit Ježíšovo utrpení na kříži, když Cikán skrýval pátý hřebík, aby ochránil Spasitele. Tento moment vedl k tomu, že Cikán byl obviněn ze lži, ale jeho slova podpořila včela, která se posadila na Ježíšovo prso. Od té doby Bůh odpouští Cikánům veškeré nepravdy. (Чорнописька, 2021)

Včela má v ukrajinské lidové tradici hluboký symbolický význam, často je spojována s lidskou duší. Podle starých představ je včela obdařena duší podobnou té lidské, což se projevuje v různých rituálech a pověrách. Například po smrti člověka se věřilo, že jeho duše opouští tělo v podobě včely. V určitých oblastech Ukrajiny bylo zvykem umístit k hlavě zesnulého nádobu s medovou vodou, aby se duše mohla občerstvit. Po pohřbu Huculové nechávali na okně hrnek s medem pro duši zemřelého a celou noc bděli, aby zaznamenali její přítomnost. Tyto představy o včele jako ztělesnění lidské duše mají kořeny v předkřesťanských vírách a jsou doloženy i u jiných evropských národů. (Мовна, 2017)

### **7.2.8. Kráva**

Kráva v ukrajinské lidové tradici představuje významný symbol blahobytu, bohatství a posvátnosti. Jako nejuctívanější domácí zvíře byla kráva chápána jako zdroj obživy a vyžadovala zvláštní ochranu před škodlivými silami, zejména před těmi, které usilovaly o odebrání mléka. Oběti krav byly výjimečné, povoleny byly pouze při svatbách, pohřebních obřadech či vybraných svátcích. V lidovém povědomí se vyskytovala víra, že skot citově reaguje na smrt svého hospodáře, což se odráželo i v praxi doprovodu rakve domácími zvířaty. Kráva také plnila funkci věšteckého prostředníka – její chování mohlo naznačovat blížící se úmrtí či změny počasí. Vizuelní znaky, jako barva srsti, byly interpretovány jako předzvěsti konkrétních událostí, například příchodu bouře nebo slunečného dne. (Подольак, 2017)

Kromě rituálního významu byla kráva rovněž součástí různých magických a ochranných praktik. Lidé dodržovali přísná pravidla při manipulaci s mlékem, aby nedošlo ke ztrátě dojivosti, například zakrývali mléčné nádoby a vyhýbali se fyzickému kontaktu s ohněm po dojení. Voda sehrávala klíčovou roli v ochraně a zajištění hojnosti mléka. Při významných svátcích se krávy polévaly vodou a stejné rituály se aplikovaly i na pastýře. Praktikovaly se

také magické formule při nabírání vody ze studní, v níž se žádalo o zvýšení mléčné užitkovosti. V lidových vyprávěních se rovněž objevoval mýtus o užovce, která saje mléko a její zabití se považovalo za smrtelně nebezpečné pro krávu. Tyto projevy víry dokládají hluboké sepětí člověka s hospodářským zvířetem. (Подоляк, 2017)

### **7.3. Fauna v mytologii**

V ukrajinské mytologii hrají zvířata, ptáci, ryby a hmyz významnou roli, a to ať už reální nebo fantastické bytosti, včetně těch s lidskými rysy. Jsou vnímána jako božstva, ochránci, předkové klanů, nebo dokonce zosobnění přírodních sil. Často se objevují v mýtech jako pomocníci hrdinů či symbolické postavy představující různé přírodní jevy. U Světového stromu jsou zvířata hierarchicky uspořádána: ptáci zastupují božstvo nebes (orel – Perun, holubice – Lada), kmen bývá spojován s kopytníky nebo hmyzem, a kořeny jsou doménou podzemních tvorů, jako jsou hadi, žáby, bobři či myši. (Кононенко, 2023 str. 4)

Mýty o střetu nebeských a pozemských sil jsou často založeny na symbolickém souboji mezi ptákem, reprezentujícím nebeskou moc (např. orel nebo sokol) a protivníkem ze země v podobě hada či jiného fantastického tvora. Tato témata se promítají i do příběhů o duši, která může přebývat v podobě ptáka nebo hmyzu. Představy o neuvěřitelných bytostech, jako jsou draci, obrovští ptáci nebo napůl lidé a napůl zvířata, vznikaly nejen z lidské fantazie, ale i z nepochopení přírodních jevů nebo z přehnaných vyprávění cestovatelů. Takové legendy byly zaznamenávány například v rukopisech. (Кононенко, 2023 str. 5)

Vztah člověka k zvířatům byl u Slovanů zásadní, což se projevovalo v jejich uctívání jako talismanů a ochranných symbolů rodu. Totemová zvířata byla považována za posvátná a jejich zabití bylo zakázáno, ledaže šlo o rituální čin, jehož cílem bylo získat jejich sílu či ochranu. Tento kulturní fenomén se promítl do osobních jmen, z nichž mnohá přežila do současnosti v podobě příjmení jako Medvěd, Vlk či Orel. Zvířata rovněž získávala lidské vlastnosti, což se odráží v lidových pohádkách, kde vystupují jako moudré, chytré či zlomyslné postavy. Také křesťanství integrovalo některé prvky těchto představ, například pověru, že na Vánoce mohou domácí zvířata mluvit lidskou řečí. (Кононенко, 2023 str. 6)

### **7.4. Svatební tradice**

Zvířecí symbolika se ve svatebních tradicích objevuje zejména v obřadních písních a rituálních hrách, dále umocňuje význam jednotlivých částí samotného svatebního obřadu. Motivy holubic, koní nebo jiných zvířat představují vlastnosti jako věrnost, sílu nebo nevinnost, přičemž jednotlivé prvky jsou často regionálně odlišné. Tradiční ukrajinská svatba propojuje duchovní a přírodní svět, a to skrze vizuální a narativní prvky, které dodnes přetrvávají v kultuře. (Dewar, 2020)

#### **7.4.1. Kohout**

Tento pták v některých regionech symbolizuje mužnost a ochranu domácnosti. Kohout je tradičně spojován s bdělostí a ochranou, což jsou vlastnosti, které jsou v manželství ceněny. Přítomnost kohouta ve svatebních rituálech může naznačovat přání, aby ženich byl ochráncem rodiny a zajistil bezpečí a stabilitu nově vzniklé domácnosti. (Soltykevych, 2020)

#### **7.4.2. Zdobení korovaja**

V ukrajinské tradici je korovaj (tradiční svatební chléb) bohatý na symboliku, přičemž jeho zdobení má velký význam. Mezi hlavní prvky zdobení patří zobrazení ptáků. Nejčastěji jsou zastoupeny holubice, které symbolizují lásku, věrnost a harmonii. Ptactvo na korovaji odráží přání novomanželů žít v souladu a vzájemné úctě. Kromě toho ptáci na korovaji symbolizují i ochranu a štěstí pro novou rodinu. V některých regionech Ukrajiny se na korovaji vytvářejí složité ptačí motivy, včetně párů ptáků v hnízdě, což symbolizuje domácí pohodu a plodnost. Tato symbolika zobrazuje soulad mezi lidmi a přírodou. (Dzenick, 2020)

### **7.5. Souvislost s tradičními svátky**

V tradiční ukrajinské kultuře byla fauna a flóra úzce spjata s obřadním cyklem, přičemž jejich symbolická hodnota byla formována především zemědělským způsobem života a přírodními cykly. Během svátků zimního i jarního období byly rostliny a zvířata vnímány nejen jako součást každodenního života, ale i jako nositelé posvátných významů. Významné místo bylo přisuzováno například snopům obilí, ale i zvířatům, jako například kráva či kůň, byla uctívána prostřednictvím koled a přání. V rámci obřadů byly tyto symboly využívány v písních, maskách i tancích, čímž byl zajišťován nejen přenos tradice, ale i magická ochrana proti nečistým silám. S příchodem křesťanství byly pohanské prvky částečně potlačeny, avšak většina symboliky fauny a flóry byla zachována a integrována do nového náboženského rámce. (Kopřivová, 2024)

#### **7.5.1. Jarní svátky**

Jarní svátky na Ukrajině představují jedinečné propojení mezi duchovním světem, přírodou a každodenním životem. Tyto obřady, často formované kombinací křesťanských a předkřesťanských prvků, odrážejí hluboké zakořenění přírody v lidovém vědomí. Symbolika rostlin zde vystupuje jako prostředník mezi člověkem a přírodními cykly. Nejen že doprovází rituály zaměřené na ochranu, očistu či přivolání úrody, ale také se pojí s předpokladem rovnováhy a harmonie ve světě. Obzvlášť významný je vztah k zemědělství, jelikož právě jarní období signalizuje začátek nového hospodářského roku a s tím i naději na hojnost. (Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine, 2021)

V každé z oblastí Ukrajiny se zachovala řada regionálních tradic. Jsou především spojovaná se sběrem a využitím rostlin během jarních slavností. Výběr bylin, květín a větviček zde podléhá jak estetickým hlediskům, ale hlavně nepsaným kulturním pravidlům – klíčový je původ rostlin a načasování jejich sběru. Používají se k výzdobě domácností, kostelů i jako duchovní symboly propojující lidský svět s přírodním. Často se přitom uplatňují nejen botanicky známé druhy, ale i takové, jejichž hodnota je zakořeněná především v tradici, lokálních zvycích a rituálním kontextu. (Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine, 2021)

##### **a. Velikonoce**

Velikonoce jsou jedním z nejvýznamnějších svátků pro Ukrajince. Symbolizuje Vzkříšení Krista a symboly fauna a flóra hraje důležitou roli. Velikonoční vejce, jako jsou pysanky a krašanky, představují nový život a znovuzrození. V tradiční legendě se uvádí, že Maria Magdalena darovala červené vejce císaři Tiberiovi, čímž symbolizovala Kristovo vzkříšení, kdy "vejce změnilo barvu na červenou", což je připomínka Kristovy prolité krve.

Vejde v tomto kontextu nejenom označují obrození přírody, ale i Kristovu oběť, která je vázána k velkému duchovnímu významu svátku. (Пилипчук, 2023)

#### b. Zelené svátky

Během Zelených svátků (Den Nejsvětější Trojice) na Ukrajině rostliny hrají významnou roli v lidových zvycích a mají specifické symbolické významy. Jednou z významných rostlin je puškvorec, jenž je v tradiční lidové víře považován za ochrannou rostlinu, která chrání domácnost před zlými silami a negativními vlivy. Lípa, jeden z nejoblíbenějších stromů, je vnímána jako symbol zdraví a souladu, její květy se často využívají k přípravě čaje s léčivými účinky, jenž podporuje vitalitu a posiluje organismus. Libeček je v tradičním pojetí známý jako "kořen lásky", věří se, že pomáhá chránit před čarodějnictvím a přitahuje lásku. V den Zelených svátků tyto rostliny bývají posvěceny v kostelech a poté přineseny domů, aby poskytovaly ochranu, sílu a pozitivní energii po celý rok. (Ішутіна, 2024)

#### 7.5.2. Letní a sklizňové obřady

Letní cyklus ukrajinských kalendářních svátků se vyznačuje výraznou symbolikou přírodních živlů a úzkým propojením s agrárním způsobem života. Ve svátcích se výrazně odráží aktuální období a dějství, která probíhají v přírodě. Reflektuje se úcta k životodárným silám přírody, jako jsou slunce, voda a vegetace. Neodmyslitelnou součástí tohoto cyklu jsou obřady spojené s plodností a pokračováním rodu, které jsou velmi důležité a symbolicky se zrcadlí v rituálech spojení mužského a ženského principu. (Батирева, 2021)

Podzimní svátky, které následují po ukončení sklizně, nesou znaky uzavírání cyklu a přechodu do období klidu. Tyto obřady se často konaly v uzavřených prostorech a získávaly charakter komunitních večerních setkání, jejichž hlavním smyslem byla nejen zábava, ale i posilování sociálních vazeb. Významným svátkem tohoto období je Kalita, který spojuje sluneční kult s předkřesťanskými představami o ochraně před zimním obdobím. Fauna v tomto cyklu hraje menší roli, avšak určité symbolické místo zaujímá například kohout jako posel svítání a života, používaný při věštбách. Podzimní obřady tak uzavírají agrární rok a současně připravují komunitu na zimní období prostřednictvím rituálů přechodu a obnovy. (Батирева, 2021)

#### a. Svátek Ivana Kupala

Stěžejním bodem letních slavností je Svátek Ivana Kupala, který se slaví během letního slunovratu, což je 24. června. Představuje komplexní rituální systém s hlubokými kořeny v předkřesťanských tradicích, kde dominantní roli sehrávají živly vody a ohně. Účastníci obřadu procházejí symbolickou očišťovnou – přeskakují oheň a koupou se v řece, což má přinést zdraví a očistit od zlých sil. Zvláštní pozornost je věnována magickým aspektům noci, v níž údajně mizí hranice mezi světem lidí a nadpřirozenem. Dívky pouštějí věnce po vodě, aby poznaly svůj osud, zatímco chlapci hledají mýtickou květinu kapradí, jež se podle legendy zjevuje jen jednou v roce a přináší poznání skrytých tajemství a schopnost chápat řeč zvířat. (Котубей-Геруцька, 2024)

Symbolika fauny a flóry během oslav Ivana Kupala je mimořádně bohatá a nese významovou hloubku. Kapradina je považována za nejsilnější rostlinný symbol svátku. Její nalezení představuje vrchol duchovního zasvěcení. Důležitou roli hrají i další rostliny a byliny jako například mák či pelyněk, které byly považovány za léčivé a podle lidové víry získávají

právě v této noci mimořádné účinky. Flóru doplňuje i symbolika vody, byla považována za prostředí pro věštění a očistu. Z fauny se ve svátku objevuje postava Mareny, která bývá spojována s vodními duchy, zejména rusalkami, a v některých regionech ji symbolizuje figurína, která je obětována vodě či ohni. Tento akt ztělesňuje odchod nemocí i temných sil a upevňuje víru v cyklickou obnovu života. V určitých regionech Ukrajiny lze vysledovat i symbolické prvky fauny, a to konkrétně v podobě hadů coby strážců domova či dobytka jako ztělesnění hojnosti. (Котубей-Геруцька, 2024)

#### b. Jablečný spas

Svátek Jablečný spas je tradiční ukrajinský svátek, který se slaví 6. srpna. Svůj původ má ve spojení pravoslavné tradice s archaickými pohanskými představami. Jeho kořeny sahají až k obdobím, kdy lidé oslavovali konec léta a děkovali přírodě za první sklizeň ovoce, zejména jablek. Po přijetí křesťanství se svátek začal slavit na počest Proměnění Páně, čímž se spojily předkřesťanské rituály s liturgickým kalendářem. Jablka zde fungují nejen jako obětní dar, ale symbolizují také život, zdraví a hojnost. Postupem času se svátek vyvinul v komunitní oslavu vděčnosti, která si však zachovala silný vztah k přírodě. (Правденко, 2018)

Jablka byla během svátku posvěcena v kostele, což mělo přinést zdraví a boží milost. Jablko pak představuje rodinné vazby a kontinuitu života. V lidových pověrách se věřilo, že konzumace prvního požehnaného jablka přináší požehnání dětem. S tímto svátkem jsou spojeny i včely, symbolizující čistotu a obřady jako žehnání ovoce a medu pro ochranu před nemocemi. Svátek zároveň reflektuje víru v přítomnost duší zemřelých mezi živými, což vede k dobročinným skutkům. (Хожайнова, 2021)

#### c. Obžínky

Svátek Obžínky představuje nejen konec sklizně, ale i hluboký symbolický rituál spojení mezi živými a předky. Tento svátek se slaví 28. srpna. Klíčovým symbolem je Díduch, což je snop posledních klasů, ozdobený kalinou a červenou stuhou, jenž se uchovává do zimy jako duchovní most mezi světy. Významné prvky fauny a flóry zahrnují právě klasy, kalinu a obřadní věnce, které ztělesňují ženský princip rodu. Zajímavostí je i víra, že tyto symboly otevírají „okno“ do jiného světa. Obžínky tak spojují zemědělskou činnost s duchovním dědictvím a rodovou pamětí. (Худякова, 2018)

### 7.5.3. Zimní svátky

Taktéž jako předchozí období i zimní svátky jsou důležitou součástí života ukrajinského národa. Jsou především významnou součástí duchovního i kulturního dědictví, přičemž mnohé z nich mají pevné ukotvení v přírodních symbolech a zemědělských tradicích. Výraznou roli zde hrají zvířata a rostliny, které vstupují do obřadů jako nositelé plodnosti, očisty nebo posvátného významu. Rostliny, jako jsou obilí nebo větvičky stromů, se využívají při obřadech jako nositelé požehnání, hojnosti, ochrany a životní síly. V některých rituálech se vyskytují i motivy hospodářských zvířat, která mají zajistit rodině štěstí a prosperitu. Symbolika flóry a fauny je tak nedílnou součástí zimních obřadů, které jsou pojítkem mezi člověkem, duchovnem a přírodou.

#### a. Vánoce a koledy

Vánoce jsou na Ukrajině spojené s množstvím tradic, které sahají až do předkřesťanských dob. Předvečer Vánoc je věnován půstu, který se ukončuje bohatou večeří,

kteřá se skládá z 12 pokrmů, což symbolizuje 12 apoštolů. Mezi tradiční pokrmy patří kuťa, která je připravena z pšenice, máku, medu a ořechů a symbolizuje plodnost a bohatství. Větvě jehličnatých stromů, které zdobí domy, jsou spojeny s ochranou a přinášením štěstí. Jmelí a cesmína, stejně jako jiné rostliny, jsou považovány za ochranné symboly. Tyto rostliny, spojené s přírodními cykly, mají hluboký význam v ukrajinské kultuře, kde představují jak náboženskou symboliku, tak praktickou ochranu pro rodinu. (Hocenko, 2024)

Koledy na Ukrajině mají dlouhou a bohatou historii, která sahá až do pohanských časů. Koledníci chodili od domu k domu, zpívali písně, které měly přinést do domu štěstí, bohatství a zdraví. V minulosti koledy zahrnovaly i zvířata, která byla součástí symboliky tohoto svátku. Větvě stromů a různé rostliny používané při koledách měly představovat ochranu, které byly pro obyčejné lidi v zimním období nesmírně důležité. Koledy byly nejen projevem vděčnosti za úrodu, ale i způsobem, jak přivítat nový rok, přičemž každý zpěvák nebo tanečník měl za úkol přinést do domu požehnání a štěstí pro celou rodinu. (Hocenko, 2024)

#### b. Malanka

Svátky Malanky na Ukrajině jsou bohaté na symboliku, která se odráží v maskách a rekvizitách používaných během oslav. Tento svátek se slaví 31. prosince. Mezi hlavními postavami, které se objevují v průběhu obřadu, jsou Malanka, která byla personifikací zimy a zároveň symbolizuje krásu a mladost, její společník Vasyl, jenž ji doprovází v tanci a zpěvu. Kromě těchto postav se často objevují také koza, která vystupuje jako symbol plodnosti a úrody. Původně byla vnímána jako ztělesnění Ježíše Krista. Koza je vyrobena z dřeva, pokrytá kožešinou, přičemž její dolní čelist je pohyblivá a může „kousat“ díky provázku, jímž je ovládána. Kromě toho se účastníci obřadu často maskují za postavy jako medvěd, Cikán, ďábel, a také lékař, symbolizující jak temné, tak i světlé síly, které se mezi sebou střetávají. Zastupují v celém dějství spíše komické a temperamentní postavy, které mají za úkol diváka pobavit. (Тулєвська, 2022)

Důležitou roli během oslav hrají i různé rekvizity, jako jsou Díduch (snop slámy), který představuje duchy předků a symbolizuje bohatství a úrodu. Tento snop se vkládá do domácnosti na období od Vánoc až do Malanky a po skončení svátků bývá spálen, což má podle tradice očistit domov od nečistých sil. Zrno a sláma z Díducha, které se sbírají, mají magické vlastnosti, a tak je lidé vysévají na jaře, aby zajistili dobrou úrodu. Kromě toho se na Malanku často připravuje kaše z dýně, která se používá jako obětina a je sdílena nejen s lidmi, ale i s domácími zvířaty. V některých městech se také pořádají soutěže mezi skupinami, kteří předvádějí sílu ve formě zápasů, přičemž výhra symbolizuje vítězství dobra nad zlem. Tato setkání často končí skoky přes oheň, což má očistný a ochranný význam. (Тулєвська, 2022)

#### c. Křest Páně

Na svátek Křtu Páně neboli Vodochrešča, který se slaví 6. ledna, se na Ukrajině zachovává řada jedinečných tradic, jejichž hlavním prvkem je voda, která v tento den získává léčivé vlastnosti. Věří se, že voda posvěcená při bohoslužbě má schopnost léčit tělesné i duchovní neduhy po celý rok. Jednou z běžných praktik je kropení domácností posvěcenou vodou, která je považována za prostředek ochrany před nečistými silami, a také kreslení křížů na dveře, což je obřad pro zajištění blaha domácnosti. Kromě toho existuje tradice koupání v ledu, které symbolizuje očistu a uzdravení, nicméně církve tuto praxi nepodporuje jako

povinnou, považuje ji za pověřčivou. Na den Vodochrešča je také zakázáno vykonávat jakoukoli fyzickou práci, hádat se nebo věštit, což zdůrazňuje důležitost duchovní čistoty a harmonie s ostatními. (Гера, 2025)

## PRAKTICKÁ ČÁST

## Úvod do praktické části

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na kulturologickou analýzu symbolů fauny a flóry v ukrajinské lidové slovesnosti. Cílem je doložit, jakými způsoby se přírodní motivy promítají do jednotlivých žánrů tradiční slovesnosti a jakou roli zde symboly zvířat a rostlin sehrávají. Na základě vybraných ukrajinských textů jsou analyzovány jejich významové roviny a symbolické odkazy, které odrážejí kulturní a duchovní hodnoty ukrajinského národa.

Všechny texty použité v této části práce jsou přeloženy mnou – autorkou práce. Překlady z ukrajinštiny do češtiny jsou formou volného překladu s ohledem na zachování smyslu kontextu jednotlivých výrazů a obrazů. V případě přísloví a pořekadel jsou některé překlady převedeny pomocí existujícího českého ekvivalentu. Pokud se však v českém jazyce doložený ekvivalent nevyskytuje, je výraz přeložen volně, se snahou co nejvíce vystihnout původní význam a symbolickou hodnotu daného textu.

Praktická část je členěna podle žánrů lidové slovesnosti, a to na lidové písně, pohádky a bajky, legendy, přísloví a pořekadla. V rámci každé kategorie jsou zvoleny konkrétní texty, jejichž symbolika je následně analyzována s důrazem na význam přírodních motivů a jejich funkci v rámci daného díla.

## 8. Symboly v ukrajinské lidové slovesnosti

V tradiční lidové kultuře se v různých formách a žánrech: pověrách, obřadech, mýtech, pohádkách, knihách či grafice se vyskytuje zvířecí symbolika. V lidových představách o světě zvířata ztělesňují mytologické vnímání reality a zároveň se stávají mytologickými postavami. Jako specifické bytosti se propojují s širokou škálou dalších obrazů, jako jsou lidé, démoni, přírodní živly, nebeská tělesa či rostliny. Zvíře se přitom může proměnit v člověka, v jiný živý nebo v odlišného tvora. Mytologická symbolika zvířat hraje významnou roli v obřadech, kde se objevují jako hlavní postavy nebo v různých vedlejších podobách, například ve formě figurek zvířat a ptáků či poetických obrazů obřadního folkloru. Mytologické představy o zvířatech se rovněž odrážejí ve folklorních textech, včetně bylin, legend, toponymických a historických pověstí či písňových textů, především obřadních, ale také epických a baladických. (Гуца, 1997 str. 912)

Důležitým prostředkem zachování starodávných představ o zvířatech je ikonografický materiál. Sem patří různé figurky zvířat: řezbářské, keramické, kované, vytvořené z těsta, látky nebo rostlin, dále hračky a vyobrazení zvířat na lidových obrázcích, rytinách či předmětech denní potřeby, jako jsou oděvy nebo ženské ozdoby. Zvířecí motivy se také objevují na velikonočních kraslicích, v ikonografii, knižní miniatuře a heraldice, například na erbech a vývěsních štítech. (Гуца, 1997 str. 912)

### 8.1. Lidové písně a jejich symbolika

Lidové písně v ukrajinské kultuře představují významnou součást národního dědictví a slouží jako nositelky kulturní identity. Definovány jsou jako ústní a hudební projevy, které reflektují každodenní život, tradice, víru a vztah k přírodě. Dělí se na různé typy, mezi které patří například pracovní písně, svatební, pohřební, vojenské či zpěvy spojené s ročními cykly.

Každý typ písně má své specifické rysy, které odrážejí určitou etapu života nebo společenskou situaci. (Гололоб, 2020)

Symboly fauny a flóry se v lidových písních objevují jako důležitý prvek, který v nich zprostředkovává hlubší významy. Zvířata a rostliny jsou zde často ztotožňovány s různými lidskými vlastnostmi, emocemi nebo duchovními hodnotami. Například symbolika ptáků, jakými jsou slavíci nebo orli, bývá v písních spojována s tématy svobody, lásky či hrdinství, zatímco květiny, jako například mák nebo růže, často symbolizují krásu, čistotu nebo smutek. (Гололоб, 2020)

### **8.1.1. Analýza vybraného textu** **Volný překlad:**

Hej, sokoli!  
Hej, někde tam, kde černé vody,  
sedl na koně mladý kozák.  
Pláče mladá dívčina,  
kozák odjíždí z Ukrajiny.

Refrén:  
Hej, hej, hej, sokoli,  
oblétejte hory, lesy, doly.  
Cinkej, cinkej, cinkej, zvonečku,  
stepní skřivánku.

Hej, hej, hej, sokoli,  
oblétejte hory, lesy, doly.  
Cinkej, cinkej, cinkej, zvonečku,  
můj stepní – cinkej, cinkej, cinkej.

Pláče, pláče dívčina,  
má milá vlaštovička.  
A já v cizí zemi,  
srdce klid nenachází.

Refrén:  
Hej, hej, hej, sokoli,  
oblétejte hory, lesy, doly.

Cinkej, cinkej, cinkej, zvonečku,  
stepní skřivánku.

Hej, hej, hej, sokoli,  
oblétejte hory, lesy, doly.  
Cinkej, cinkej, cinkej, zvonečku,  
můj stepní – cinkej, cinkej, cinkej.

Bolí, bolí – stesk po milé,  
po rodné zemi drahé.  
Bolí, bolí, srdce pláče,  
víckrát ji už nespátřím.

Med nám nalejte,  
když padnu – pochovejte  
v daleké Ukrajině,  
vedle mé milé dívčiny.

Refrén (3×):  
Hej, hej, hej, sokoli,  
oblétejte hory, lesy, doly.  
Cinkej, cinkej, cinkej, zvonečku,  
stepní skřivánku.

Hej, hej, hej, sokoli,  
oblétejte hory, lesy, doly.  
Cinkej, cinkej, cinkej, zvonečku,  
můj stepní – cinkej, cinkej, cinkej.

(Originál viz příloha č. 1)

Písňový text „Hej, sokoli“ patří k tradičním ukrajinským lidovým písním s výrazným vlasteneckým charakterem. Tematicky je zaměřen na motiv odloučení od domova, milované dívky a rodné země, přičemž dominuje myšlenka neochvějné věrnosti vlasti a touha po jejím

osvobození. Text oslavuje statečnost a odvahu kozáka, který opouští domov a odjíždí do boje, přestože jej tíží smutek z odloučení.

Významným symbolem písně je sokol, jenž zde neplní pouze funkci přírodního prvku, ale především symbolizuje volnost, nezávislost a odvahu. V kontextu ukrajinské lidové slovesnosti je sokol tradičně spojován s ideály svobody a hrdinského boje, a v tomto textu je jednoznačně alegorií samotného ukrajinského národa. Kozák, hlavní postava písně, je zde přirovnáván k sokolovi a ztotožňuje se s jeho vlastnostmi — odvahou, volností a bojovností. Tento symbolismus fauny posiluje vlastenecký a emotivní rozměr písně.

Důležitou úlohu zde sehrává rovněž kůň, tradiční společník kozáků a symbol věrnosti, odvahy a oddanosti. Kůň v textu vystupuje jako věrný průvodce válečníka, který jej doprovází na cestě do nebezpečí, a zároveň symbolizuje pouto mezi člověkem a přírodou. Ačkoliv přírodní motivy nejsou v textu výrazně zastoupeny, jejich přítomnost plní významnou funkci při dotváření celkové atmosféry a emocionálního ladění písně. Zmínky o horách, lesích, údolích a stepovém ptactvu nejsou samoúčelné, ale slouží k evokaci obrazu rodné krajiny, k vyjádření hrdosti na domov a ke zvýraznění kontrastu mezi krásou vlasti a odloučením v cizině.

Význam přírody je v tomto textu tedy spíše doplňkový, přesto však nenahraditelný. Pomáhá vytvářet prostředí, v němž se odehrává osobní drama hlavní postavy, a zároveň posiluje vlastenecké vyznění celého díla. Symbolická rovina přírodních prvků podtrhuje emocionální náboj a propojuje jednotlivé tematické roviny — hrdinství, věrnost, lásku a smutek.

Závěrem lze konstatovat, že „Hej, sokoli“ je příkladem písně, která prostřednictvím symbolů z fauny a přírodních obrazů vytváří silně vlastenecké a emotivní poselství. Symbol sokola zde představuje ideál svobodného válečníka a zároveň zosobnění národního ducha, zatímco přírodní motivy dotvářejí kulisu příběhu o odvaze, věrnosti a touze po návratu do vlasti.

## **8.2. Pohádky a bajky**

Pohádka je jedním z nejstarších a nejvýznamnějších žánrů lidové slovesnosti, který se vyznačuje specifickou strukturou a narativními prvky. Její vznik je neoddělitelný od ústní tradice, kde byly příběhy předávány z generace na generaci. Pohádky jsou charakteristické fantastičností, která se projevuje v přítomnosti kouzel, nadpřirozených bytostí a zázraků. Tento žánr se vyvinul v prostředí, kde realita a fantazie byly spojeny v jednotném, magickém světě, který byl pro lidi často prostředkem vysvětlení přírodních jevů a každodenních životních událostí. V průběhu historie pohádky sloužily nejen k zábavě, ale také k výchově a předávání morálních hodnot. Historie pohádek je hluboce propojena s evolucí jazykových a kulturních vzorců, které byly v průběhu staletí formovány společenskými potřebami a změnami. V pohádkách se často setkáváme s archetypálními postavami, jako jsou dobrý hrdina, zlá postava nebo kouzelný pomocník, které umožňují vyjádřit základní konflikt mezi dobrem a zlem. S postupem času se pohádky začaly zapisovat a publikovat, což vedlo k jejich formálnímu ustálení a rozmanité adaptaci na různých kulturních a geografických územích. Vývoj pohádky

ukazuje její schopnost přizpůsobit se novým epochám, a to jak ve formě, tak i v obsahu. (Štefechová, 2007)

Klasifikace pohádek je stále předmětem diskusí, přičemž v současnosti je nejuznávanější klasifikace, kterou navrhl ruský folklorista Alexander Afanasjev. Rozdělil pohádky na tři hlavní kategorie: pohádky o zvířatech, kouzelné a fantastické pohádky a sociálně-každodenní pohádky. Tento systém se stal klíčovým pro kulturologickou analýzu pohádek, protože zahrnuje jak fantastické prvky, tak specifické složení postav a sociální konflikty, což umožňuje efektivní kategorizaci pohádek podle jejich vnitřní struktury. Nejvýznamnějšími ukrajinskými autory, kteří významně přispěli k rozvoji ukrajinské literatury, byli Ivan Franko, Lesja Ukrajinka, Mychajlo Kocjubynskij a Jevhen Hrebinka, kteří nejenom že vnesli do literatury nové formy vyjádření, ale také se podíleli na zachování a systematickém zpracování ukrajinského folklóru, včetně pohádek, písní a dalších ústních tradic. (Чернявська, 2015)

Bajka představuje žánr s dlouhou tradicí, jejíž kořeny sahají od antické alegorie až po moderní realistické humorně-satirické zpracování. V literární teorii bývá definována jako krátký, převážně veršovaný lyricko-epický útvar, jehož děj se vyznačuje rychlým, často dramatickým vývojem, překvapivým začátkem či zakončením a výraznou komediální základnou. Postavy v bajkách vystupují zpravidla v alegorické podobě a jazyk díla je charakteristický obrazností, stručností, aforističností a častým využíváním slovních hříček. Typickými znaky tohoto žánru jsou humoristické a satirické zacílení, alegorická forma a dvojitá kompoziční stavba, složená z fabule a pointy (morálního poučení), přičemž fabule je často podána zastřeně, zatímco pointa hovoří přímo. Bajky rovněž plnily funkci zábavnou a didaktickou a díky své stručnosti, jednoduché stavbě a poutavé dějové zápletky se staly oblíbeným žánrem, zejména mezi lidovými vrstvami. (Merzová, 2014 stránky 116-118)

Na Ukrajině se bajka jako literární žánr výrazně rozvinula v průběhu 10.–30. let 19. století, kdy navázala na tradice burleskní poezie a převzala z ní humoristické a satirické prvky. Hlavním námětem ukrajinských bajek se v této době staly společenské vztahy, zejména mezi statkáři a lidem, což odráželo aktuální společenské poměry. Nová ukrajinská bajka čerpala inspiraci ze dvou základních zdrojů, z domácí a světové literární tradice, ale i z lidového folklóru, především z přísloví, pořekadel, pohádek a anekdot. Žánrově se ukrajinská bajka dělí na tři hlavní typy: bajku-pohádku s rozvinutým dějem a vypravěčskými prvky, bajku-přísloví, která zpracovávala lidové úsloví a úsloví s obecnou mravní pointou, a tzv. vlastní bajku, s výraznou fabulační a morální strukturou. (Merzová, 2014 stránky 116-118)

Jak v pohádkách, tak i v bajkách bylo rostlinám přisuzováno výjimečné postavení nejen jako přírodním jevům, ale i jako nositelkám hluboké symboliky a morálních významů. Rostlinám bylo přisuzováno výjimečné postavení, neboť byly vnímány jako ztělesnění krásy, křehkosti, duchovnosti i tajemství přírody. Ztvárňovány byly jako bytosti s duší, schopné cítit, trpět či milovat. Jejich původ býval vykládán prostřednictvím magických přeměn, často coby metafora pro lidské emoce či tragický osud. Rostliny tak vstoupily do pohádkového světa jako mocné symboly spojení přírody, člověka a nadpřirozena. (Králová, 2019)

Zvířecí symbolika hraje v lidových pohádkách a bajkách mimořádně významnou roli. Nejsou vnímána pouze jako součást přírody, ale také jako ztělesnění lidských vlastností, nástroj morálního poučení či společenské kritiky. Žánr zvířecích pohádek patří k nejstarším a nejpevněji zakořeněným v ukrajinské slovesnosti. Typickým znakem těchto příběhů je

personifikace zvířat, která vystupují v rolích hlavních hrdinů, například liška jako ztělesnění lsti, vlk jako symbol síly a hrubosti nebo zajíc jako obraz strachu a slabosti. Pohádky často staví do kontrastu chytrost a hloupost, sílu a vychytralost, čímž vytvářejí prostor pro etické zamyšlení. V ukrajinské tradici se objevují jak domácí zvířata (kozy, vepři, králíci), tak i divoká (lišky, medvědi, vlci). Tyto příběhy jsou živé, dynamické, plné humoru a dialogů, což zvyšuje jejich atraktivitu pro posluchače. Zvláštní rytmus jim dodávají lidová přísloví, rčení a aliterace. (Березовський)

V moderních pohádkách i bajkách se role zvířat vyvíjí, ale jejich základní funkce jako zrcadla lidských vlastností zůstává. Tato zvířata stále hrají klíčovou roli v přenášení morálních lekcí, přičemž častěji, než v minulosti vystupují i jako komplexnější postavy, které jsou nejen zosobněním jednorozměrných charakteristik, ale i nositeli vnitřních konfliktů. V současných dílech je patrný vliv moderního myšlení, které do postav zvířat vnáší i lidskou psychologii, což jim dodává nový rozměr. Zvířata již nejsou pouze nositeli typických rolí, ale často vykazují osobnostní rysy, které je činí více realistickými a přístupnými pro dnešního posluchače. Příběhy o zvířatech se i nadále zaměřují na univerzální témata, jako jsou boj dobra a zla, vnitřní transformace a vztahy mezi jednotlivci v rámci širší společnosti. V této souvislosti je zajímavé, že zvířata v pohádkách hrají nejen roli tradičních postav, ale i symbolů, které rezonují s aktuálními společenskými a kulturními otázkami. Takto modernizované pohádky často obsahují silný sociální komentář, který je ukryt v interakcích mezi zvířaty a lidmi, přičemž se odráží jak změny ve společnosti, tak i vnímání přírody a zvířat jako celku. Tento trend ukazuje na neustálou evoluci žánru pohádek o zvířatech, který, ačkoliv vychází z tradičních kořenů, se neustále adaptuje na nové kulturní a společenské podmínky. (Чернявська, 2015)

### 8.2.1. Analýza vybraných textů

#### **Volný překlad: Liška a jeřáb – Ivan Franko**

„Liška s jeřábem se velmi spřátelili, a tak Liška pozvala Jeřába k sobě na návštěvu:

— Pojd', jeřábku! Pojd', miláčku! Čím je dům bohatý, tím tě pohostím.

Jeřáb šel na oběd, na který byl pozvaný. Liška uvařila kašičku s mléčkem, tence ji rozetřela po talíři a postavila před Jeřáb.

— Pochutnej si, nepohrdej. Sama jsem vařila.

Jeřáb ťuk, ťuk zobákem – nic nechytí. Liška mezitím lízala kašičku a lízala, až ji celou snědla. A když kašička došla, řekla:

— Omlouvám se, kmotříčku, už nemám co nabídnout.

— Děkuji aspoň za to, — řekl Jeřáb tichým hlasem. — A zítra Liško, bys mohla přijít ty ke mně na návštěvu.

— Dobře, Jeřábku, přijdu, proč ne, — řekla Liška.

Druhý den přišla Liška a Jeřáb uvařil maso, řepu, fazole a brambory. Nakrájel to na malé kousky, dal do vysoké vázy s úzkým hrdlem a postavil ji na stůl před Lišku.

— Jez, kmotříčko. Neopovrhni, má milá, — nabízel Jeřáb.

Liška přičichla – vonělo to krásně. Vstrčila hlavu do vázy, ale nevešla se. Zkusila tlapkou, ale nedosáhla. Liška se kolem vázy točila, skákala, zatímco Jeřáb si jedl kousek za kouskem, až všechno snědl.

— Omlouvám se, milá řekl, když vyprázdnil vázu. — Čím je dům bohatý, tím tě pohostím, ale teď už nic víc nemám.

Liška se rozhněvala, ani nepoděkovala za pohostinnost. Myslela si, že se nají na celý týden, a místo toho musela jít domů, aniž by něco dostala. Od té doby si Liška dala předsevzetí, že už se nebude s Jeřábem přátelit.“

(Originál viz příloha č. 2)

### **Analýza**

V bajce Liška a jeřáb od Ivana Franka lze rozpoznat důležitou symboliku zvířat, která slouží k vyjádření morálních hodnot a lidských vlastností. Liška, v tomto případě, představuje symbol lstivosti, vychytralosti a sobeckosti. Její chování odhaluje, že tyto vlastnosti, i když mohou na první pohled vést k dosažení osobních cílů, ve skutečnosti přinášejí dlouhodobé negativní důsledky pro samotného nositele těchto vlastností. Liška, která se snaží získat výhodu tím, že využívá pohostinnost jeřába, se nakonec ocitá v neprospěchu, protože její chování je zjevně nečestné a neupřímné.

Na druhé stranu je zde jeřáb, který v bajce vystupuje jako kladná postava, a někdo, kdo se dostal nepříjemné a nečekané situace. Symbolizuje zde moudrost, trpělivost a důmyslnost. Jeho chování ukazuje na důležitost spravedlnosti.

Bajka tak vyzdvihuje hodnotu dobroty, čestnosti a spravedlnosti, které jsou v protikladu k mazanosti, lstivosti a sobeckosti, jež jsou v příběhu zobrazeny na příkladu lišky. Jídlo v této bajce slouží jako symbolický nástroj, kterým každá z postav manipuluje, aby dosáhla svých cílů. Liška využívá jídlo k tomu, aby oklamala jeřába, jeřáb jí to oplácí stejným způsobem.

Morální ponaučení, které bajka předává je jednoznačné: mazanost a lest nikdy nevedou k trvalému úspěchu, protože takové chování nakonec poškozuje samotného člověka. Naopak, čestnost, trpělivost a добрota jsou hodnoty, které by měly být inspirací pro všechny, a to nejen pro děti, ale i pro dospělé. Tato bajka tedy slouží nejen jako nástroj pro pedagogické využití, ale také jako reflexe základních etických principů, které by měly být přítomny v každodenním životě.

### **Volný překlad: Žáby**

Když jezero vyschlo, žáby si skočily najít nový domov. Nakonec všechny vykřikly:

- „Ach, to je ale obrovské jezero! To bude náš domov na celý život!

A společně do něj skočily.

- „A já,“ řekla jedna z nich, „jsem se rozhodla, že budu žít v jednom z pramenů, které naplňují vaše jezero. Tamhle vidím kopec porostlý lesem, který sem posílá mnoho potůčků, a doufám, že tam najdu pramen pro sebe.

- „A proč, tetičko?“ zeptala se mladičká žába.

„Protože, moje milá, potůčky mohou téct opačným směrem a vaše jezero může snadno vyschnout. Pramen je pro mě vždycky bezpečnější než louže.

(Originál viz příloha č. 3)

### **Analýza**

V bajce Žáby hrají žáby významnou roli jako symboly zvířecího světa, zatímco symbolika flory je spíše sekundární a slouží jako kulisa k hlavnímu ději. Příroda a přírodní procesy, jako jsou potůčky a jezera, mají klíčový význam v celé bajce. Vzhledem k tomu, že voda je pro žáby nezbytná pro jejich přežití, jejich rozhodnutí opustit vyschlé jezero a hledat nový domov poukazuje na důležitost přírodních podmínek pro životní cyklus těchto živočichů.

Nepříznivá situace, jako je vysychání jezera, je spouštěčem jejich migrace za lepšími životními podmínkami, čímž se zdůrazňuje role přírody v utváření lidských i zvířecích rozhodnutí.

Morální ponaučení bajky spočívá v rozhodnutí žab. Zatímco většina žab bez rozmýšlení kolektivně volí nové jezero jako svůj domov, jedna žába se rozhodne následovat potůček, který napájí toto jezero. Tento potůček je symbolickým obrazem nevyčerpatelného zdroje vody, tedy trvalé a stabilní budoucnosti, na rozdíl od jezera, které může znovu vyschnout a přinutit žáby ke stěhování. Takto je jezero v bajce zobrazeno jako pomíjivý a nejistý zdroj, zatímco potůček reprezentuje bezpečný, neustále dostupný zdroj, který zajišťuje stabilitu a dlouhodobou jistotu.

Morální poselství bajky je jednoznačné: individuální rozhodnutí a schopnost přemýšlet nezávisle mohou vést k lepšímu a stabilnějšímu výsledku. Tato bajka podporuje myšlenku, že není nic špatného na tom jít „proti proudu“ a zvolit vlastní cestu, pokud je to v souladu s dlouhodobým a rozvázným posouzením situace.

### 8.3. Legendy

Legenda jako žánr ústní lidově-poetické tvorby se vyznačuje specifickými rysy, které se utvářely v průběhu dlouhého historického vývoje. Termín „legenda“ „(z lat. lego, legere = čtu, legenda od tvaru gerudiva, doslova „to, co má být čteno“, rozumí se v průběhu kázání)“, jak píšou autoři Pavera a Všeticka v Lexikon literárních pojmů. Tento pojem má své kořeny ve středověku, kdy označoval vyprávění o životě svatých, určená k veřejnému čtení během církevních svátků. Později byl tento žánr transformován a rozšířen na širší spektrum prozaických nábožensko-didaktických a fantastických vyprávění. (Сокіл, 2016)

Legendy začaly být vytvářeny ve formě vyprávění ve třetí osobě a jejich tematický rozsah byl výrazně rozšířen vlivem lidové tradice. Postupně se v rámci žánru vyprofilovaly jednotlivé tematické směry, mezi nimiž vynikají legendy, které vysvětlují původ přírodních jevů a živých bytostí (etiologické), legendy o konci světa a posmrtném životě (eschatologické), vyprávění o hrdinských činech postav z Bible (biblicko-hrdinské), příběhy o svatých (hagiografické) a také legendy o nadpřirozených bytostech a silách (démonologické). V dílech tohoto žánru byly neobvyklé a fantastické události prezentovány jako zcela reálné, což napomáhalo jejich vnímání jako pravdivých. Základ zápletek tvořily jak biblické motivy, tak prvky starověké mytologie a apokryfní kosmologie, což podmínilo žánrovou svébytnost. Legendy sloužily jako nástroj k vysvětlování původu světa, lidí, rostlin a zvířat, ale i k uchovávání a předávání vysokých mravních a etických hodnot ve společnosti. (Сокіл, 2016)

Rostliny v legendách představují významnou součást lidové slovesnosti, v níž jsou květiny často personifikovány a jejich původ vysvětlován prostřednictvím symbolických příběhů. Tyto legendy vznikaly v různých kulturách a obdobích, přičemž jejich hlavním cílem bylo objasnit vznik konkrétních rostlin a zároveň předat morální či duchovní poselství. Například blatouch je v jedné pověsti popisován jako květina vzniklá ze slunečních paprsků, které po dešti spadly na zem a proměnily se v malé sluníčka. Jiná legenda vypráví o třech dcerách mlynáře, které se proměnily v blatouchy poté, co se pohádaly o zrcadlo a zmizely; květiny se pak neustále zhlíží v potoce, připomínajíc jejich marnivost. Čekanka je spojována s příběhem dívky, která čekala na svého milého odvedeného na vojnu, až se proměnila v květinu

s modrými květy, symbolizujícími její oči a věrnost. Tyto legendy nejen vysvětlují původ rostlin, ale také odrážejí kulturní hodnoty, víru a vztah člověka k přírodě. Prostřednictvím personifikace a symboliky květin jsou předávány důležité morální a duchovní poselství, která přetrvávají v lidové paměti a tradici. Takové příběhy slouží jako prostředek k pochopení světa a lidského místa v něm, propojují přírodní jevy s lidskými emocemi a zkušenostmi. (Králová, 2019)

V rámci ukrajinské lidové slovesnosti byly legendy o zvířatech utvářeny jako součást archaického světového nazírání, kde každé zvíře bylo vnímáno nejen jako fyzická bytost, ale také jako nositel morálních, náboženských či kosmologických významů. Tyto legendy byly vytvářeny na základě pozorování přírody, každodenního života i mýtických představ o původu světa a člověka. Zvířata byla často zobrazována v roli prostředníků mezi lidmi a vyššími silami, jejich chování bylo interpretováno jako výsledek božského zásahu či trestu. Největší pozornost byla věnována domácím a známým zvířatům – psu, kočce, hadovi, včele či vose. V legendách bylo například rozšířeno přesvědčení, že had byl Bohem potrestán za pýchu a zbaven nohou, zatímco včela byla oslavována jako božský dar za to, že přinesla vosk a med pro Kristovo tělo. Každému zvířeti byla přisuzována specifická vlastnost, která byla dále symbolicky zpracována v rámci duchovní kultury. Význam těchto legend byl ukotven nejen v náboženských představách, ale i v každodenní výchově, kde byla fauna využívána jako nositel etických ponaučení. (Винничук, 2024)

### **8.3.1. Analýza vybraných textů**

#### **Volný překlad: Barvínek**

Jednou sestoupila bohyně Flóra na zem, poklonila se fialce a začala ji hladit. Urovnala fialce listy a obdařila ji jemnou vůní. Když to barvínek viděl, začal prosit Flóru, aby i on dostal něco zvláštního, alespoň podobnou vůni jako fialka. Flóra odmítla. "Tak mi dej nějaký dar, který by mě srovnal s fialkou," požádal květ. "Jsem velmi podobný fialce květem, ale všechny ji milují, a mě nikdo." "Dobře," odpověděla Flóra. "Budeš kvést věčně, i když fialka odkvete." "Ale pokud jsi splnila moji první žádost," neodbyl barvínek, "neodmítni ani druhou. Udělej můj květ větší než u fialky." "Dobře, splním i toto," odpověděla Flóra neochotně, "ale pamatuj, že velikost vždy byla opakem hloubky." Poté, co to řekla chtěla odejít, ale barvínek se odvážil požádat ji o třetí laskavost. "Dej mi jméno, Flóro... Bez jména jsem stejně jako tulák." "Ach, neodbytný!" vykřikla Flóra rozzlobeně. "Chceš za každou cenu porazit svou skromnou sousedku. Tak ať tvoje jméno bude vyjádřením tvého vytrvalého charakteru. Ode dneška se budeš jmenovat 'Vítěz'."

(Originál viz příloha č. 4)

#### **Analýza**

Legenda o barvínkovi, fialce a bohyni Flóře představuje zajímavý symbolický příběh, v němž rostliny přebírají lidské vlastnosti a chování, čímž se vytváří metafora pro lidské touhy po uznání a výjimečnosti. Barvínek v tomto příběhu ztělesňuje postavu, která se neustále snaží získat uznání a zvláštní postavení, což odráží lidskou touhu být viděn a oceňován. Jeho touha po něčem výjimečném: po vůni, velikosti a jménu – ukazuje jeho vnitřní nespokojenost a potřebu vyčnívat z řady. Tato postava tak zastupuje ty, kteří se pokoušejí získat výjimečnost, ať už prostřednictvím nároků, nebo vnějších změn, i když někdy to může vést k nežádoucím důsledkům.

Flóra v této legendě představuje nejen moc a sílu, ale i moudrost bohyně přírody, která ovládá rovnováhu světa rostlin. Její interakce s barvínkem ukazuje, že uznání neexistuje bez jeho zasloužení. Flóra, která původně věnovala svou pozornost skromné fialce, která symbolizuje krásu a skromnost, poskytuje barvínku to, co si žádá, ale zároveň mu dává najevo, že vše má svou cenu. Barvíněk tedy získává dar věčného květu a většího květu, ale za cenu ztráty hlubšího významu a symboliky.

Fialka v tomto příběhu představuje protiklad barvínku – její skromnost a přírodní krásu, která je oceňována bez nárokovaní si něčeho výjimečného. Její role v příběhu ukazuje, že někdy je v životě největší hodnotou právě skromnost, která není podmíněná neustálým usilováním o výjimečnost.

Morální poselství této legendy spočívá v tom, že vytrvalost a odhodlání mohou vést k úspěchu, ale zároveň je třeba mít na paměti, že někdy přehnaná touha po uznání může být v neprospěch. Vytrvalost, pokud je správně nasměrována, může přinést výsledek, ale může také znamenat ztrátu něčeho cenného – v tomto případě hloubky a přirozené krásy. Takto vyprávěná legenda vybízí čtenáře k zamyšlení nad tím, zda je vždy správné usilovat o výjimečnost, nebo zda bychom neměli někdy více cenit skromnost a přírodní krásu, která nevyžaduje žádné uznání.

### **Volný překlad: Slavík**

Kdysi dávno slavíci nežili na našich územích. Hnízdili v dalekých krajích a neznali cestu na Ukrajinu, ale protože byli slavíci velmi zpěvní, létali po celém světě a sbírali písně různých národů pro indického krále, v jehož zahradě žili. Jednou přiletěl jeden slavík na Ukrajinu a sedl si odpočinout v nějaké vesnici. Uslyšel písně tohoto lidu a rozechvěl se — tak dojemné písně ještě nikdy neslyšel. [...] Ze všech zemí se slétali slavíci do královské zahrady, zpívali mu různé cizokrajné písně, ale král už je mnohokrát slyšel a začínal se nudit. Až jednou pod oknem zazpíval slavík z Ukrajiny a král ztratil klid. Takové písně ještě nikdy neslyšel a přikázal tomu slavíkovi, aby zpíval dnem i nocí. Uchvácení slavíci pak na jaře hromadně přiletěli na Ukrajinu, aby poslouchali naše písně, převáděli je do ptačí řeči a nosili je do daleké Indie. Nyní na Ukrajině vychovávají svá mláďata, aby ta už od narození naslouchala těm nejkrásnějším písním na světě.

(Originál viz příloha č. 5)

### **Analýza**

Tato legenda pracuje s výrazným symbolickým významem. Slavík zde nepředstavuje pouze ptáka s krásným hlasem, ale stává se nositelem kultury a prostředníkem mezi světy. Jeho zpěv symbolizuje lidovou tvořivost, písně národa a jejich schopnost vyvolávat emoce napříč kulturami. Indický král zastupuje moc a autoritu, která sice ovládá, ale zároveň touží po autentickém a ryzím projevu, jež dokáže dojmout i panovníka.

Ukrajinské písně jsou zde vyjádřením jedinečnosti lidové kultury, která svou citovostí a krásou překonává hranice. Hnízdění slavíků na Ukrajině není jen přírodním jevem, ale symbolem zakořenění kultury, která se předává z generace na generaci. Mláďata, jež od narození naslouchají písním, představují nové pokolení, které přebírá a uchovává tradice svého národa, které následně může předat dál.

Legenda zároveň ukazuje prolínání světa lidí a zvířat — slavík zde získává lidské vlastnosti posla a šířitele kulturního dědictví. V symbolické rovině tak příběh zdůrazňuje, že kultura je živá právě díky tomu, že se předává dál, a že opravdová hodnota spočívá ve vytrvalosti a schopnosti oslovit další generace.

### **Volný překlad: Legenda o plačící vrbě**

Matka vdova měla tři syny. Velmi svou matku milovali. Vyrostli z nich dobří, pracovití chlapci, kteří přinášeli radost všem lidem, ale na rodnou zemi zaútočili nepřátelé. Přišel za matkou nejstarší syn:

— Požehnejte mi, maminko, ať mohu bojovat za naši vlast.

Matce se sevřelo srdce, ale požehnala mu. Poté přišel prostřední. I jemu musela požehnat. A když požádal o požehnání i nejmladší, nevydržela:

— Nepustím tě! — vykřikla. — Ty jediný jsi mi zůstal!

— Ale vlast máme také jen jednu. Kdo ji ochrání, když ne já?

Matčino srdce bolelo ještě víc, ale i nejmladšího syna vyprovodila na cestu. Sama pak každý den chodila na břeh řeky vyhlížet své milované syny.

Vracívali se jejich kamarádi, skláněli před matkou hlavy a přinášeli jí bolestné zprávy: všichni její synové padli jako hrdinové. Dlouho matka na břehu řeky plakala a naříkala, nechtěla se vrátit domů bez svých dětí. Ráno lidé na břehu uviděli vrbu, která sklonila své větve k zemi v nekonečném žalu.

A takhle na světě vznikla plačící vrba.

(Originál viz příloha č. 6)

### **Analýza**

Legenda o plačící vrbě patří k vyprávěním, která zpracovávají často se opakující motiv osudu matky, jež se musí rozloučit se svými syny odcházejícími do války. Matka zde zosobňuje univerzální symbol bolesti, smutku a nenahraditelné ztráty, která ji hluboce zasáhne. Tento citový projev se následně přenáší i na přírodu, tedy vrbu, u níž matka oplakávala své děti, se svými sklopenými větvemi připomíná postavu člověka zlomeného žalem.

Legenda tak propojuje svět lidí a rostlin, kdy přírodní motiv získává symbolickou hodnotu a stává se trvalým připomenutím lidských emocí a příběhů. Plačící vrba zde reprezentuje nejen smutek matky, ale obecně věčný lidský zármutek nad ztrátou blízkých, a zároveň slouží jako symbol odvahy a obětí přinášných ve jménu vlasti.

## **8.4. Přísloví a pořekadla**

Přísloví a pořekadla byla po staletí vnímána jako významný prvek lidové slovesnosti, kterým byla uchovávána moudrost, normy chování i etické hodnoty tradiční společnosti. Jejich struktura byla formována ustáleným jazykovým rámcem, jenž umožňoval snadné zapamatování a předávání z generace do té druhé. V kontextu ukrajinské kultury byla přísloví a pořekadla nejen jazykovým artefaktem, ale i prostředkem kulturní identity, neboť skrze ně byly předávány zkušenosti a pozorování z každodenního života, úzce spjatého s přírodním prostředím. V symbolice fauny a flóry byly nalézány metafory lidského chování a morálních postojů. Z těchto

významových rámců pak byla odvozována celá řada přísloví, která sloužila k pojmenování charakterových vlastností, mezilidských vztahů nebo morálních dilemat. (Кравець, 2024)

Byť se na první pohled může zdát, že se tyto dva pojmy neliší, ale opak je pravdou. Přísloví bývá definováno jako ustálený frazeologický útvar s mravním, filozofickým či praktickým ponaučením, které je vyjádřeno obrazně a často metaforicky. Naproti tomu pořekadlo je rovněž ustáleným spojením slov, avšak bez hlubšího významového přesahu či morálního poučení – bývá využíváno zejména pro expresivní či situační efekt. Zatímco přísloví je charakterizováno obecnou platností a časovou univerzálností, pořekadlo bývá vázáno na konkrétní kontext či situaci. V lidové slovesnosti jsou oba útvary využívány, avšak rozdílným způsobem a s odlišnou funkcí. (Шабада, 2018)

Historický vývoj přísloví a pořekadel byl ovlivněn především charakterem ukrajinské společnosti, v níž byla fauna a flóra nejen součástí každodenního života, ale i předmětem hlubšího symbolického významu. Tato jazyková spojení byla utvářena pod vlivem rytmiky kalendářních svátků, ročních cyklů a přírodních jevů, které byly ve vnímání tradiční společnosti chápány jako nositelé vyššího řádu. V pořekadlech tak byla reflektována nejen praktická zkušenost, ale i duchovní část života, často s přesahem do magického nebo rituálního významu. Zmiňovaná fauna a flóra byla personifikována, nadána lidskými vlastnostmi a byla využívána jako prostředek k alegorickému vyjádření abstraktních pojmů. (Кравець, 2024)

#### 8.4.1. Analýza vybraných textů

##### Originál:

„Без верби і калини нема України.“  
(Франко)

##### Analýza

Dané přísloví v sobě nese výraznou hrdost k rodné zemi a podtrhuje význam tradičních přírodních symbolů v národní kultuře. Vrba zde vystupuje jako symbol něžnosti, vnímavosti a tiché přítomnosti, která naslouchá lidskému žalu i radosti. Zároveň má své pevné místo v přírodním prostředí a je nepostradatelnou součástí krajiny.

Naopak kalina představuje symbolickou rovinu krve prolité za vlast — její červené plody odkazují na oběti a odvahu, ale zároveň si zachovávají estetickou a dekorativní hodnotu. Kalina se totiž v ukrajinské kultuře objevuje jako krásný, půvabný a něžný prvek lidové výzdoby i slavnostních obyčejů. Obě tyto rostliny jsou úzce provázány s ukrajinskou tradicí, a jejich spojení v tomto pořekadle zdůrazňuje propojení přírody, národní identity a historické paměti ukrajinského lidu.

##### Originál:

„Добру людину бджола не кусає.“  
(Бондар, 2021)

##### Volný překlad:

„Dobrého člověka včela nebodne.“

##### Analýza

Přísloví představuje zajímavý příklad propojení lidských morálních hodnot se symbolikou fauny. Včela zde vystupuje nejen jako zástupce přírodního světa, ale především jako symbol pracovitosti, čistoty a harmonie s přírodou. Toto pořekadlo vyzdvihuje hodnotu

lidské dobroty a naznačuje, že člověk, který žije v souladu s přírodními a mravními zákony, nemusí čelit nepřízni ani útoku ze strany přírody.

Včela, jako nezbytný a prospěšný tvor, je v lidové tradici často vnímána jako posel rovnováhy, řádu a vzájemného respektu mezi člověkem a přírodou. Toto přísloví tak nejen radí k dobrému chování, ale současně připomíná důležitost soužití člověka s přírodou založeného na úctě a porozumění.

**Originál:**

„І кози ситі, і сіно ціле.“ (Бойчук, 2020)

**Český ekvivalent:**

„Vlk se nažral a koza zůstala celá.“

**Analýza**

Toto přísloví vyjadřuje snahu nalézt řešení, které uspokojí obě strany, aniž by jedna z nich utrpěla újmu. Zároveň odráží blízký vztah člověka k hospodářským zvířatům a jejich nezastupitelnou roli v tradičním venkovském prostředí. Analýza vychází z ukrajinské podoby pořekadla „І кози ситі, і сіно ціле“, jehož volný překlad do češtiny zní: „I kozy jsou syté, i seno zůstalo celé.“ Na rozdíl od české verze „Vlk se nažral a koza zůstala celá“, která akcentuje spíše konflikt predátora a oběti, ukrajinské znění zdůrazňuje harmonii a vyvážené soužití mezi člověkem a zvířaty. Příklad tak nepřímo poukazuje na hodnotu kompromisu a snahu udržet rovnováhu mezi zájmy různých stran v souladu s přírodním řádem.

## Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala problematice symboliky fauny a flóry v ukrajinské lidové slovesnosti, přičemž její hlavní cíl spočíval ve zmapování způsobů, jakými se přírodní motivy promítají do tradičních žánrů a jaké kulturní a duchovní významy nesou. Na základě vybraných folklorních textů bylo prostřednictvím kulturologické analýzy zjištěno, že symboly přírodního světa zaujímají v ukrajinské slovesné tradici mimořádně významné místo, přičemž jejich funkce není pouze dekorativní, ale především významotvorná a hodnotově zakořeněná. Zvířata a rostliny zde slouží jako prostředky ke sdělování morálních zásad, ale i jako nástroje, skrze které lidé vyjadřovali své vztahy k přírodě, společnosti a nadpřirozeným silám.

V teoretické části práce byly představeny základní východiska ukrajinské folkloristiky a symboliky, přičemž zvláštní pozornost byla věnována historickému vývoji lidové slovesnosti a místu přírodních symbolů v její struktuře. Bylo prokázáno, že ukrajinský folklor vytváří ucelený obrazový systém, v němž fauna a flóra zaujímají důležitou pozici jak na úrovni textové, tak na rovině rituální a ikonografické. Symbolické významy přírodních prvků zde umožňují nahlédnout do hodnotového systému a mentality ukrajinského národa a reflektovat jeho kulturní i duchovní tradici. Lidová slovesnost se tak stává prostředkem, kterým jsou předávány zkušenosti minulých generací a uchovávány ustálené obrazy a představy o světě.

V praktické části práce byla využita nejen tradiční analýza folklorních textů, ale i nástroje umělé inteligence, které pomohly systematizovat zpracování vybraných ukázek. Tento přístup umožnil efektivněji identifikovat a porovnat různé přírodní symboly napříč různými žánry. Byla provedena kulturologická analýza konkrétních textů rozdělených dle žánrového členění na lidové písně, pohádky, bajky, legendy, přísloví a pořekadla. Ve vybraných ukázkách byly identifikovány symbolické významy zvířat a rostlin a popsány jejich funkce v daných textech. Také bylo zjištěno, že fauna i flóra jsou v ukrajinské lidové slovesnosti výraznými nositeli morálních hodnot, personifikovanými představami a kulturními odkazy. Zvířecí symbolika především ztělesňuje lidské vlastnosti a charaktery, zatímco rostlinné motivy odrážejí jemnější stránky lidské existence, jako jsou krása, čistota, plodnost či smutek. Významnou úlohu hraje propojení člověka a přírody, které je ve folklorních textech chápáno jako nedílné a vzájemně závislé.

Z provedené kulturologické analýzy vyplývá, že lidová slovesnost není pouhým literárním fenoménem, ale plnohodnotným nositelem kulturní identity a svědectvím o myšlenkovém světě minulých generací. Symboly fauny a flóry jsou v ukrajinské tradici stále živým prvkem, jenž umožňuje uchovat a zprostředkovat duchovní dědictví předků a jejich představy o harmonii mezi člověkem, přírodou a vyššími silami. Přestože se práce zaměřila pouze na vybrané žánry a reprezentativní texty, ukázalo se, že tato problematika je mimořádně bohatá a tematicky rozsáhlá. Toto zpracování proto představuje pouze dílčí příspěvek k hlubšímu poznání symboliky přírody v ukrajinské lidové tradici a naznačuje možnosti jejího dalšího zkoumání.

Za perspektivní lze do budoucna označit rozšíření výzkumu na další folklorní žánry, například lidové hádanky, věštby, pověry a pohřební písně, které rovněž obsahují bohaté přírodní obrazy. Rovněž by bylo možné analyzovat regionální specifika symboliky fauny a flóry v jednotlivých oblastech Ukrajiny či sledovat proměny tradičních motivů v současné

populární kultuře a umění. Dalším vhodným směrem by mohlo být srovnání ukrajinské symboliky s folklorem jiných slovanských národů, případně s širším evropským kontextem. Symbolický svět ukrajinské lidové slovesnosti tak nabízí nevyčerpatelné možnosti pro další badatelské aktivity, neboť představuje cenné kulturní dědictví, které si zaslouží mnohem více pozornost.

V závěru je třeba konstatovat, že tato bakalářská práce představuje jen malé zrnko z rozsáhlého a stále živého prostoru ukrajinské folklorní tradice. Výsledky představené v této práci přispívají k lepšímu pochopení kulturních významů přírodních symbolů a zároveň potvrzují, že zkoumání lidové slovesnosti nabízí nejen vhled do historie a mentality národa, ale i inspiraci pro současnou kulturní a literární tvorbu. Symbolika fauny a flóry tak zůstává jedním z klíčových prvků ukrajinské identity, kterou je třeba uchovávat, dokumentovat a předávat dalším generacím.

## Resumé

Бакалаврська робота присвячена вивченню символіки фауни та флори в українській народній словесності як важливої складової духовної та матеріальної культури українського народу. Вибір теми зумовлений її актуальністю та підвищеним інтересом до народної культури й нематеріальної спадщини. Символи тваринного й рослинного світу відігравали в українському фольклорі не лише декоративну чи сюжетну роль, а й були носіями глибоких моральних, етичних і світоглядних уявлень, які передавалися з покоління в покоління.

Метою роботи стало виявлення, систематизація та аналіз природних символів у текстах української усної словесності, а також визначення їхнього значення для формування світогляду, моральних цінностей і культурної ідентичності українців. Дослідження базується на аналізі обраних жанрів народної творчості, таких як народні пісні, казки, легенди, байки, прислів'я та приказки. Для проведення аналізу текстів та виявлення символів було використано інструменти штучного інтелекту, які дозволили ефективніше обробляти великі обсяги фольклорного матеріалу та здійснити більш глибокий текстуальний аналіз. У праці був намір з'ясувати, яким чином ці образи функціонували у фольклорних текстах, яке значення вони мали та як трансформувалися відповідно до історичних, соціальних і культурних змін.

У теоретичному розділі подано визначення поняття «символ» у контексті фольклористики, охарактеризовано основні функції природних символів у народній культурі та систематизовано найбільш поширені образи тваринного і рослинного світу в українській народній словесності. Значну увагу приділено узагальненню наукових поглядів дослідників, серед яких І. Вагилевич, Г. Гура, П. Пастух та інші. Їхні праці стали теоретичною основою для обґрунтування символічної природи образів фауни та флори та їх значення для традиційної української культури.

Практична частина роботи містить аналіз конкретного фольклорного матеріалу. У бакалаврській роботі було здійснено текстологічний аналіз відібраних зразків народної словесності, виявивши, що тваринні образи часто використовувалися для уособлення людських рис характеру та моральних настанов. Так, вовк у казках і легендах виступає уособленням підступності, жорстокості та хижості, водночас кінь символізує шляхетність, вірність і обрядову сакральність. Лелека ототожнюється з продовженням роду та добробутом у родині, а сокіл асоціюється з волею, мужністю та звитягою.

Не менш значущою є рослинна символіка. Рослини в українському фольклорі з'являються як знак долі, краси, родючості, смерті чи оберегу. Мак, наприклад, був універсальним оберегом від злих сил і символом родючості, дуб — уособленням сили та незламності, а калина — жіночої долі, невинності та надії. У текстах різдвяних, весільних, купальських та поминальних обрядів природні образи виконували ритуально-магічні функції, забезпечуючи гармонію між людиною та природою, а також слугували посередниками між цим і потойбічним світом.

Особливо цінним є те, що символіка фауни та флори мала не лише універсальний, а й локальний характер. У різних регіонах України одні й ті самі образи могли мати відмінні відтінки значень і функцій. Саме тому дослідження регіональних

особливостей народної символіки залишається перспективним напрямом для подальших наукових студій.

Методологічною основою роботи стали системно-структурний, контекстуальний, порівняльний та семіотичний методи, що дозволило забезпечити комплексний підхід до аналізу природних образів. Поєднання цих методів дало змогу не лише встановити функції окремих символів у текстах, а й простежити еволюцію їхніх значень у процесі історичного розвитку фольклору. Застосування історико-культурного підходу дозволило розкрити трансформацію символічних образів в контексті християнізації та подальших суспільних змін.

Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що природні символи української народної словесності є невід'ємною частиною культурного коду нації. Вони репрезентують не тільки народні уявлення про довкілля, а й моральні цінності, ментальні установки, етнічну самоідентифікацію та світогляд. Окрім того, ці образи залишаються живими й актуальними в сучасній культурі, де набувають нових значень і активно використовуються в літературі, мистецтві, піснях та обрядах.

У роботі зазначено, що перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз природної символіки в інших жанрах українського фольклору, зокрема в замовляннях, повір'ях та обрядових піснях. Можна також порівняти українську символіку фауни та флори з аналогічними образами у фольклорі інших слов'янських народів, що дозволило б окреслити спільні унікальні етнокультурні риси.

Ця робота є лише маленькою частиною великого і надзвичайно багатого символічного світу українського фольклору. Зібраний матеріал, систематизовані спостереження та сформульовані висновки можуть слугувати базою для подальших фольклористичних, культурологічних, етнологічних і лінгвістичних студій. Ця праця може стати корисною не лише для науковців, а й для усіх, хто цікавиться українською народною культурою, традиціями та духовною спадщиною.

## Bibliografie

**Гера, Любов. 2025.** *Свято Водохреща: історія, традиції та заборони на Йордан.*

[<https://trueua.info/news/svyato-vodokhreshcha-istoriya-tradytsiyi-ta-zaborony-na-yordan>]  
місто neznámé : TRUE UA, 2025.

**Гура, Александр Вікторович. 1997.** *Символика животных в славянской народной традиции.* Москва : Индрук , 1997. 5-85759-056-6.

**Клиба, Анна. 2021.** *Мальви – символ і оберіг української оселі.*

[<https://www.dnipro.lib.dp.ua/flora,%20mallow,%20legends>] 2021.

—, 2021. *Чорнобривці – найрідніші «чужинці».*

[<https://www.dnipro.lib.dp.ua/flora,%20chornobrivtsi,%20simvolika,%20medytsyna,%20legendy,%20virshi>] 2021.

**Мовна, Уляна. 2017.** *БДЖОЛА ЯК ВТІЛЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ ДУШІ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ СВИТОГЛЯДНІЙ ВІЗІЇ.* [<https://nz.lviv.ua/archiv/2017-6/6.pdf>] 2017.

**Мацюк, Лариса. 2012.** *ДУБ - оберіг українського народу.*

[<https://borinfo.com.ua/boryspil-products-news-2012-05-323-3/>] 2012.

**Чудак, Марія. 2018.** *РОСЛИНИ - символи України (Методичний посібник).*

[<https://vseosvita.ua/library/roslini-simvoli-ukraini-metodicnij-posibnik-67134.html>]

Рівненська область, Корецький район : автор neznámý, 2018.

**Серго, Світлана. 2020.** *Птахи- символи України.* [<https://naurok.com.ua/prezentaciya-ptahi--simvoli-ukra-ni-137463.html>] 2020.

**Матяш, Ірина. 2013.** *О Б Е Р Е Г И українського народу – символи любові й*

*незрадливості.* [[https://libgonchar.org/index.php?catid=172&id=210:q-q&Itemid=28&lang=uk&option=com\\_content&view=article](https://libgonchar.org/index.php?catid=172&id=210:q-q&Itemid=28&lang=uk&option=com_content&view=article)] Полтава : автор neznámý, 2013.

**Гайдук, Світлана. 2020.** *УКРАЇНСЬКА РОМАНТИЧНА ПОЕЗІЯ: СИМВОЛІКА ОБРАЗУ КОНЯ.* 2020.

**Власюк, Олена. 2015.** *СИМВОЛІКА ТРАДИЦІЙНИХ МОТИВІВ УКРАЇНСЬКОЇ*

*ВИШИВКИ.* [[https://talyashechka.blogspot.com/2015/02/blog-post\\_19.html](https://talyashechka.blogspot.com/2015/02/blog-post_19.html)] Рівне : автор neznámý, 2015.

**Крижко, Олена. 2018.** *national and cultural symbolism of Zoo-anthropomorphic creatures in ukrainian myphological picture of the World.*

[<https://dspace.bdu.org.ua/server/api/core/bitstreams/f07e58b0-e12a-4579-aef8-3d735a347ffe/content>] Бердянськ : автор neznámý, 2018.

**Примаць, Руслан. 2019.** *Волошка синя: у багатьох іпостасях.*

[<https://fp.com.ua/articles/voloshka-synya-u-bagatoh-ipostasyah/>] 2019.

**Бромот, Тамара. 2023.** *Рослини які вважаються символами України.*

[<https://vseosvita.ua/blogs/roslyny-iaki-vvazhaiutsia-symvolamy-ukrainy-topolia-89010.html>] 2023.

**Шабата, Тетяна. 2018.** *Прислів'я і приказки.* [<https://naurok.com.ua/urok-prisliv-ya-i-prikazki-33958.html>] місце невідоме : На Урок, 2018.

**Жмурко, Олександр. 2023.** Леченди та міфи і світ рослин. *ВСЕ ОСВІТА*. [Online] 30. 1 2023. [Citace: 11. 4 2025.] <https://vseosvita.ua/library/lehendy-ta-mify-i-svit-roslyn-636588.html>.

**Пастух, Надія. 2002.** *STUDIA METHODOLOGICA-ТВАРИННА ОБРАЗНО-СИМВОЛІЧНА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ.*

[[https://shron1.chtyvo.org.ua/Studia\\_methodologica/N10.pdf#page=80](https://shron1.chtyvo.org.ua/Studia_methodologica/N10.pdf#page=80)] Тернопіль : автор невідомий, 2002.

**Бойчук, Світлана. 2020.** Українські народні прислів'я та приказки. *ВСЕОСВІТА*. [Online] 21. 9 2020. [Citace: 25. 4 2025.] <https://vseosvita.ua/blogs/ukrainski-narodni-pryslivia-ta-prikazky-29633.html>.

**Попова, Лідія. 2020.** *Терен в етнографічних дослідженнях.*

[<https://naurok.com.ua/etnografichne-doslidzhennya-teren-v-etnografichnih-doslidzhennyah-183898.html>] 2020.

**Маздор, Лілія. 2020.** *Птахи як символ українського народу.*

[<https://vseosvita.ua/library/ptahi-ak-simvol-ukrainskogo-narodu-259734.html>] 2020.

—, 2020. Птахи як символ українського народу. *ВСЕОСВІТА*. [Online] 27. 4 2020. [Citace: 16. 3 2025.] <https://vseosvita.ua/library/ptahi-ak-simvol-ukrainskogo-narodu-259734.html>.

**Франко, Іван. ЗБИРАЧ І ВИДАВЕЦЬ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК.**

[<https://lib.if.ua/franko/1322216982.html>]

—, 1899. *Лисичка і Журавель.* [<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=21959>] місце невідоме : УкрЛіб, 1899.

**Бондар, Ірина. 2021.** *Прислів'я і приказки про свійських тварин.*

[<https://vseosvita.ua/library/prisliva-i-prikazki-pro-svijskih-tvarin-500809.html>] місце невідоме : ВСЕ ОСВІТА, 2021.

**Бромот, Тамара. 2023.** *Жаба у світогляді українців.* [<https://vseosvita.ua/blogs/zhaba-u-svitohliadi-ukraintsiv-84317.html>] 2023.

**Ішутіна, Анна. 2024.** Букети на Трійцю: що символізує лепеха, липа та любисток на Зелені свята. *LIGA.net*. [Online] 24. 6 2024. [Citace: 2. 4 2025.]

<https://news.liga.net/ua/other/news/bukety-na-triitsiu-shcho-symvolizuie-lepekha-lypa-ta-liubystok-na-zeleni-sviata>.

**Гололоб, Олеся. 2020.** Народні пісні та їх види. [<https://naurok.com.ua/narodni-pisni-ta-h-vidi-191609.html>] місто neznámé : На Урок , 2020.

**Беценко, Тетяна. 2019.** ПОЕТОНИМ СОНЯШНИК У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВІРШОВІЙ МОВОТВОРЧОСТІ. [[http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v40/part\\_1/5.pdf](http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v40/part_1/5.pdf)] 2019.

**Кравець, Лариса. 2024.** Прислів'я і приказки. [<https://esu.com.ua/article-882822>] місто neznámé : ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ, 2024.

**Сивачук, Наталія. 2021.** КОНЦЕПТ «СОЛОВЕЙ» У ФОЛЬКЛОРІ ТА МЕНТАЛЬНІЙ ДОЛІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. [Online] 31. 5 2021. [Citace: 19. 3 2025.]

**Носенко, Наталія. 2024.** Як святкують Різдво в Україні — 4 особливості культури та звичаїв.

[[https://www.moyo.ua/ua/news/kak\\_prazdnuyut\\_rozhdestvo\\_v\\_ukraine\\_4\\_osobennosti\\_kultury\\_i\\_obychaev.html?srsId=AfmBOoqWkgP7vJ9KY5oQF8PSZCvZfXTLlKgBGqiuNXVFbMq6fwPfjo87](https://www.moyo.ua/ua/news/kak_prazdnuyut_rozhdestvo_v_ukraine_4_osobennosti_kultury_i_obychaev.html?srsId=AfmBOoqWkgP7vJ9KY5oQF8PSZCvZfXTLlKgBGqiuNXVFbMq6fwPfjo87)] місто neznámé : МОУО, 2024.

**Подоляк, Ніна. 2017.** Корова у світогляді українців. *DISCOVER - пізнавальний інтернет-журнал*. [Online] 2. 2 2017. [Citace: 17. 3 2025.]

<https://discover.in.ua/traditions/korova-u-svitogljadi-ukrayinciv.html>.

**Давидюк, Віктор. 2014.** Культ вовка на Поліссі. [<https://spadok.org.ua/polissya/kult-vovka-na-polissi>] 2014.

**Гоменюк, Олена. 2015.** КОНЦЕПТОСФЕРИ ФАУНИ І ФЛОРИ В ПРОЗОВИХ ТВОРАХ ДЛЯ ДІТЕЙ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО.

[[http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_sup_2015_3_11/c/1617-1587.pdf)

[10\\_14746\\_sup\\_2015\\_3\\_11/c/1617-1587.pdf](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_sup_2015_3_11/c/1617-1587.pdf)] Тернопіль : автор neznámý, 2015. 978-83-936654-6-4.

**Винничук, Юрій. 2024.** Міфи і легенди України. Харків : Фоліо, 2024. 978-966-03-7167-5.

**Батирєва, Ірина. 2021.** Звичай українського народу.

[<https://authenticukraine.com.ua/manners-ordinances-celebrations>] 2021.

- Бичков'як, Олена. 2017.** СИМВОЛ – КЛЮЧ ДО КУЛЬТУРИ ЛЮДСТВА. [https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e74eebf0-64da-467f-b6f7-3ccbec618774/content] Дрогобич : автор neznámý, 2017. 130.2:165.21.
- Пилипчук, Михайло. 2023.** Великдень: історія, традиції та символи свята. [https://tykyiv.com/ce-kyiv/velikden-2023-istoriia-traditsiyi-ta-simvoli-sviata/] Київ : ТиКиїв, 2023.
- Граціано, Лучія. 2023.** Олень - символ Христа. [https://credo.pro/2023/03/340804] 2023.
- Лотоцька, Віта. 2017.** САКРАЛЬНІСТЬ МОТИВІВ РОСЛИННОГО СВІТУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЛАСТИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ. 2017.
- Тихонова, Інна. 2023.** Вишня: «райська ягода» та український оберіг. [https://50plus.com.ua/vyshnya-rajska-yagoda-ta-ukrayinskyj-oberig/] 2023.
- Строкаль, Олександр. 2019.** ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ БЕРЕЗА В ПОЕЗІЇ ОЛЕКСІЯ ДОВГОГО. [http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v42/part\_1/18.pdf] Київ : автор neznámý, 2019.
- Михайлова, Н.Р.** Міфи про оленя у народів Євразії. [http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17978/03-Mikhailova.pdf?sequence=1]
- Терещенко, Юрій. 2020.** В'ється барвінок хрещатий. [https://day.kyiv.ua/article/naprykintsi-dnya/vyetsya-barvinok-khreshchatyy] 2020.
- Понятишин, Надія. 2020.** СТОЖАРИ. [Online] 21. 5 2020. [Citace: 14. 11 2024.] https://svitua.org/2020/05/21/vyshyvanka-yak-unikalnyj-kod-tvogo-krayu-vid-luganska-do-lvova-osoblyvosti-vyshyvanok-kozhnogo-regionu-ukrayiny/.
- . 2016. Історія про Золоту квітку. [https://vsviti.com.ua/ukraine/1418] 2016.
- Правденко, Ольга. 2018.** Яблучний Спас: що святити і що не можна робити. [https://kolo.news/category/suspilstvo/9965] 2018.
- Пошибайло, Ольга. 2023.** Маршрути життя. [https://libgonchar.org/images/vishivanka2023\_1245454545544545.pdf] Полтава : автор neznámý, 2023.
- Янковська, Жанна. 2011.** Науковий вісник Ужгородського університету - СОЛЯРНА СИМВОЛІКА В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ: СИМВОЛ ВІНКА. [https://eprints.ua.edu/id/eprint/9356/1/The%20solar%20symbols%20in%20Ukrainian%20cultural%20tradition.pdf?utm\_source=chatgpt.com] Ужгород : автор neznámý, 2011.
- Дмитренко, Микола. 2016.** Символ. Символіка. Фольклор. 2016. 133.522.1:398.

**Нетьюсова, Альона. 2023.** Wrocław pl. - Для українців. *Для українців*. [Online] 12. 6 2023. [Citace: 16. 11 2024.] <https://www.wroclaw.pl>.

**Хожаїнова, Вікторія. 2023.** *Православні і греко-католики відзначають Різдво. Традиції та прикмети свята*. [<https://suspilne.media/culture/94205-pravoslani-hristiani-vidznacaut-rizdvo-tradicii-i-prikmeti-svata/>] місто невідоме : СУСПІЛЬНЕ КУЛЬТУРА, 2023.

**Тулевська, Світлана. 2022.** *Святкування Маланки в Україні*. [<https://www.bsmu.edu.ua/blog/svyatkuvannya-malanky-v-ukrayini/>] місто невідоме : Буковинський державний медичний університет, 2022.

**Хожаїнова, Вікторія. 2021.** *Православні християни відзначають Яблучний Спас. Історія та традиції свята*. [<https://suspilne.media/156757-ukrainci-vidznacaut-ablucnij-spas-istoria-ta-tradicii-svata/>] місто невідоме : СУСПІЛЬНЕ НОВИНИ, 2021.

**Музиченко, Ярослава. 2023.** *“Ой чий то кінь стоїть?” Споконвічний символ плідності й відновлення в українській культурі*. [<https://localhistory.org.ua/texts/statti/oi-chii-to-kin-stoyit-spokonvichnii-simvol-plidnosti-i-vidnovlennia-v-ukrayinskii-kulturi/>] 2023.

**Заболотна, Світлана. 2023.** Сакральний символ Трипілля: дерево життя як символ невичерпної сили життя. *Це крафт*. [Online] 7. 9 2023. [Citace: 17. 2 2025.] <https://itscraft.com.ua/derevo-zhyttia/>.

**Масліцова, Ірина. 2024.** *Калина: лікувальні властивості, символізм в українській культурі та цікаві факти*. [<https://ukraina.info/article/kalyna-likuvalni-vlastyvosti-symvolizm-v-ukrayinskiy-kulturi-ta-tsikavi-fakty>] 2024.

**Загороднюк, Ігор. 2021.** Види-символи, дні та роки тварин у природознавчих заходах та діяльності музеїв. [Online] 2021. [Citace: 12. 3 2024.] [https://sehrig.at.ua/N\\_and\\_S/PDF/19-Symbols.pdf](https://sehrig.at.ua/N_and_S/PDF/19-Symbols.pdf).

**Апрельський, Ігорь. 2018.** *Легенда о Мальве*. [<https://stihi.ru/2018/11/13/1584>] 2018.

**Наумовська, Олеся. 2023.** Барвінковий обряд. *ВУЕ*. [Online] 29. 8 2023. [Citace: 19. 2 2025.] [https://vue.gov.ua/Барвінковий\\_обряд](https://vue.gov.ua/Барвінковий_обряд).

**Чернявська, Валерія. 2015.** *Тварини в слов'янських казках: символіка та персонажі*. [[https://is.muni.cz/th/gedga/Bak\\_prace\\_Cherniavska.pdf](https://is.muni.cz/th/gedga/Bak_prace_Cherniavska.pdf)] 2015.

**Захваткина, Катерина. 2019.** *«Символічні квіти в українському національному образотворчому мистецтві - мак, сонях, мальва, барвінок»*. [<https://vseosvita.ua/library/embed/0100gekb-e390.docx.html>] 2019.

**Губерначук, Станіслав. 2016.** *Язичницькі обрядові пісні як свідчення давності української мови*. [<https://www.ridivira.com/uk/suspilstvo/yazychnytski-obriadovi-pisni-iak-svidchennia-davnosti-ukrainskoi-movy>] місто невідоме : Сварог, 2016.

- Бондаренко, Наталія. 2023.** *Волошка - блакитна квітка неба.* .  
[<https://vseosvita.ua/library/voloshka-blakytna-kvitka-neba-tsikavi-fakty-lehendy-fotohrafii-kalendar-na-lypen-2023-roku-707070.html>] 2023.
- Стаховська, Ася. 2016.** *Язичники.* [<https://studfile.net/preview/5110446/>] Київ : autor neznámý, 2016.
- Прухницький, Василь. 2014.** *Українському «Соколу» 120 років.*  
[<http://www.filatelist.org.ua/library/statti/ukrainskomu-sokolu-120-rokiv>] Lvov : Львівське обласне товариство Асоціації філателістів України , 2014.
- Чорнописька, Оксана. 2021.** *Тварини-народні символи України.*  
[<https://naurok.com.ua/prezentaciya-tvarini-narodni-simvoli-ukra-ni-215936.html>] 2021.
- Пономаренко, Світлана. 2022.** *Україніка.*  
[<https://www.libr.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=3&idg=45>] 2022.
- Березовський, Іван.** *Казки про тварин.*  
[<https://proridne.org/Український%20фольклор%20Книги/Іван%20Березовський%20☼%20Казки%20про%20тварин/>] Київ : Народна творчість .
- Котубей-Геруцька, Олеся. 2024.** *Чи існує квітка папороті? Розбираємося в історії свята Івана Купала.* [<https://susplne.media/culture/257303-ci-ismue-kvitka-paporoti-rozbiraemos-a-v-istorii-svata-ivana-kupala/>] місто neznámé : СУСПІЛЬНЕ КУЛЬТУРА, 2024.
- Худякова, Олена. 2018.** *Обжинки - свято врожаю і свято єднання.*  
[<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2521925-obzinki-svato-vrozau-i-svato-ednanna.html>] місто neznámé : УКРІНФОРМ, 2018.
- Іванців, Марія. 2023.** *Терен недосконалості людської.*  
[<https://novazoria.com.ua/?p=18983>] 2023.
- Владзімірський, Микола.** *Весела Абетка.* [[http://abetka.ukrlife.org/dm\\_topolya.html](http://abetka.ukrlife.org/dm_topolya.html)]
- Махній, Микола. 2014.** *Символіка коня в українському фольклорі .*  
[<https://spadok.org.ua/folklor/erotychna-symvolika-konya-v-ukrayinskomu-folklori>] 2014.
- Андрійченко, Олег. 2017.** *Зозуля у світогляді українців.*  
[<https://discover.in.ua/traditions/zozulja-u-svitogljadi-ukrayinciv.html>] 2017.
- Жужій, Ольга. 2020.** *Легенди про вербу для дітей. ВСЕОСВІТА.* [Online] 16. 6 2020.  
[Citace: 25. 4 2025.] <https://vseosvita.ua/library/legendi-pro-verbu-dla-ditej-303428.html>.
- Жижій, Ольга. 2020.** *Цікаві легенди про птахів. ВСЕОСВІТА.* [Online] 30. 5 2020.  
[Citace: 25. 4 2025.] <https://vseosvita.ua/library/cikavi-legendi-pro-ptahiv-290253.html>.

- Сокил, Василь. 2016.** *Легенда*. [https://esu.com.ua/article-54021] místo neznámé :  
Енциклопедія сучасної України, 2016.
- Жижій, Ольга. 2020 .** *Легенда про жаб*. [https://vseosvita.ua/library/legendi-pro-zab-dla-ditej-303809.html] 2020 .
- . **2020.** *Легенди про пташку зозулю*. [https://vseosvita.ua/library/legendi-pro-ptasku-zozulu-dla-ditej-303782.html] 2020.
- Наніашвілі, Ірина. 2012.** *Українська вишивка. Вишиваємо хрестиком та гладдю: : рушники, вишиванки, обереги*. Харків : Клуб сімейного дозбілля, 2012. 978-966-14-3901-5.
- Фіголь, Наталія. 2018.** *Легенда про калину*. [https://vseosvita.ua/library/legenda-pro-kalinu-56166.html] 2018.
- Пінжакова, Галина. 2023.** *Рослини і тварини - символ України*. [https://vseosvita.ua/library/zbirka-roslyny-i-tvaryny-symvoly-ukrainy-752072.html] Запоріжжя : autor neznámý, 2023.
- Кононенко, Олексій. 2023.** *Українська міфологія. Тваринна та рослинна символіка*. místo neznámé : ФОЛІО, 2023. 978-617-551-651-5.
- Anonym. 2024.** *Українське язичництво – все про рідну віру предків. Ukr.cool*. [Online] 7 2024. [Citace: 18. 2 2025.] https://ukr.cool/ukrainske-iazychnytstvo-vse-pro-ridnu-viru-predkiv/.
- Štefechová, Veronika. 2007.** *Literární adaptace perníkové chaloupky*. Brno : autor neznámý, 2007.
- Dewar, Abby. 2020.** UKRAINIAN WEDDINGS TODAY. *Vesillia - the traditional ukrainian wedding*. 2020, 26.
- Dzenick, Elyse. 2020.** The Korovai. *Vesillia - the traditional ukrainian wedding*. 2020, 26.
- Іщук, Галина Іщук та Любов.** *Вербa в етнокультурних традиціях і звичаях українців*. [https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/6862/3/verba\_v\_etnokulturny%60x.pdf] Біла Церква/ Умань : autor neznámý. 582-681-81-398-1.
- Іванова, Світлана. 2023.** *ЧОРНОБРИВЦІ (Легенда )*. [https://vseosvita.ua/blogs/chornobryvtsi-lehenda-92057.html] 2023.
- Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*. **Stryamets, Nataliya. 2021.** Londýn : BioMed Central , 2021. 1746-4269.
- Kopřivová, Blanka. 2024.** *Ukrajinské svátky: Jaké se dodržují zvyky a tradice?* *RAdimeJAK.cz* . [Online] 3. 6 2024. [Citace: 7. 3 2025.] https://radimejak.cz/ukrajinske-svatky/.

**Králová, Jaroslava. 2019.** *Květiny v pohádkách, mýtech a legendách.*

[[https://www.bobek.cz/static/kvetiny/kvetiny\\_v\\_pohadkach\\_mytech\\_legendach.html?utm\\_source=chatgpt.com](https://www.bobek.cz/static/kvetiny/kvetiny_v_pohadkach_mytech_legendach.html?utm_source=chatgpt.com)] 2019.

**Merzová, Radana. 2014.** *УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ВІД НАЙСТАРІШИХ ЛІТОПИСІВ ДО ПОЧАТКІВ МОДЕРНІЗМУ*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2014. 978-80-244-4336-2..

**Pavera, Libor a Všeticka, František . 2002.** *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc , 2002. 80-86500-21-7.

**Soltykevych, Tamara. 2020.** THE RECEPTION. *Vesillia - the traditional ukrainian wedding*. 2020, 26.

## Seznam příloh

### Příloha č. 1.

#### Originál: Гей, соколи! (Томаш Падура)

Гей десь там, де чорні води,  
Сів на коня козак молодий.  
Плаче молода дівчина,  
Їде козак з України.

#### Приспів:

Гей, гей, гей, соколи,  
Оминайте гори, ліси, доли.  
Дзвінь, дзвінь, дзвінь, дзвіночку,  
Степовий жайвороночку.

Гей, гей, гей, соколи,  
Оминайте гори, ліси, доли.  
Дзвінь, дзвінь, дзвінь, дзвіночку,  
Мій степовий дзвінь, дзвінь, дзвінь

Плаче, плаче, дівчинонька,  
Люба моя ластівонька.  
А я у чужому краю,  
Серце спокою немає.

#### Приспів:

Гей, гей, гей, соколи,  
Оминайте гори, ліси, доли.

Дзвінь, дзвінь, дзвінь, дзвіночку,  
Степовий жайвороночку.

Гей, гей, гей, соколи,  
Оминайте гори, ліси, доли.  
Дзвінь, дзвінь, дзвінь, дзвіночку,  
Мій степовий дзвінь, дзвінь, дзвінь

Жаль, жаль, за милою,  
За рідною стороною.  
Жаль, жаль, серце плаче,  
Більше її не побачу.

Меду ви нам наливайте,  
Як загину – поховайте.  
На далекій Україні,  
Коло милої дівчини.

#### Приспів:(3)

Гей, гей, гей, соколи,  
Оминайте гори, ліси, доли.  
Дзвінь, дзвінь, дзвінь, дзвіночку,  
Степовий жайвороночку.

Гей, гей, гей, соколи,  
Оминайте гори, ліси, доли.  
Дзвінь, дзвінь, дзвінь, дзвіночку,  
Мій степовий дзвінь, дзвінь, дзвінь

### Příloha č. 2

#### Originál: Лисичка і Журавель – Іван Франко

«Лисичка з Журавлем дуже заприятелювали. От Лисичка і кличе Журавля до себе в гості:

— Приходь, Журавлику! Приходь, любчику! Чим хата багата, тим і вгощу.

Їде Журавель на прошений обід, а Лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тоненько по тарілці та й поставила перед Журавлем.

— Призволяйся, не погордуй. Сама варила.

Журавель стук, стук дзьобом — нічого не спіймав. А Лисичка тим часом лиже та й лиже кашку, аж поки сама всієї не з'їла. А коли кашки не стало, вона й мовить:

— Вибачай, кумочку, більше не маю чим угостати.

— Спасибі й за те,— пісним голосом промовив Журавель.— А ти б, Лисичко, до мене завтра в гості прийшла.

— Добре, Журавлику, прийду, чому не прийти,— каже Лисичка.

Другого дня приходить Лисичка, а Журавель наварив м'яса, буряків, квасольки, картопельки. Покришив дрібненько, склав у високий глечик з вузькою шийкою та й поставив на столі перед Лисичкою.

— Їж, кумонько. Не погордуй, любя моя,— припрошує Журавель.

Нюхає Лисичка — смачно пахне. Встромляє голову в глечик — не йде голова. Пробує лапкою — не витягне. Крутиться Лисичка, скаче навколо глечика, а Журавель їсть собі шматочок за шматочком, поки всього не виїв.

— Вибач, любонько,— каже, випорожнивши глечика,— чим хата багата, тим і рада, а більше на цей раз нічого немає.

Розсердилася Лисичка, навіть не подякувала за гостинність. Вона, бачите, думала, що на цілий тиждень наїється, а тут прийшлося додому йти, облизня спіймавши. Відтоді й зареклася Лисичка з Журавлями приятелювати.» (Франко, 1899)

### **Příloha č. 3**

#### **Original: ЖАБИ – Грегорій Сковорода**

Коли висохло озеро, жаби пострибали шукати собі нове житло. Нарешті усі загукали:

— Ох, яке величезне озеро! Буде воно нам довічним житлом!

І стрибнули разом у нього.

— А я, — сказала одна з них, — вирішила жити в одному із джерел, що наповнюють ваше озеро. Онде бачу зарослий лісом горб, який посилає сюди багато струмків, сподіваюся знайти там для себе джерело.

— А навіщо, тітонько? — спитала молоденька жаба.

— А тому, голубонько моя, що струмочки можуть потекти в інший бік, а ваше озеро може так само висохнути. Джерело ж для мене завжди надійніше од калюжі.

### **Příloha č. 4**

#### **Original: Барвінок**

Одного разу богиня Флора опустилася на землю, схилилася перед фіалкою та почала пестити її. Вона розгладила фіалці листки та наділила її ніжним запахом. Побачивши це, барвінок почав просити Флору і його чимось відзначити, ну хоча б дати такий же, як у фіалки, запах. Флора відмовила. «Тоді дай мені який-небудь дар, який зрівняв би мене з фіалкою,— попросила квітка.— Я настільки схожий на фіалку квітом, але її всі люблять, а мене — ніхто». «Добре,— відповіла Флора.— Ти будеш цвісти вічно, навіть тоді, коли фіалка відцвіте». «Але якщо ти виконала моє перше прохання,— не вгамовувався барвінок,— не відмов і у другій. Зроби мою квітку більшою, ніж у квіток фіалки». «Добре, я виконаю і це,— невдоволено відповіла Флора,— але пам'ятай, що величина завжди була протилежністю глибини». Промовивши це, богиня хотіла вже піти, але барвінок насмілювався попросити її про третю ласку. «Дай мені ім'я, Флоро... Безіменний я — все одно, що волоцюга». «Ой, невгамовний! — вигукнула Флора роздратовано.— Ти хочеш будь-що перемогти свою скромну сусідку. Тож нехай ім'я твоє

буде вираженням твого настирливого характеру. Віднині ти називатимешся "Переможець"». (Жмурко, 2023)

#### **Příloha č. 5**

##### **Originál: Соловей**

Колись давно соловейки не жили на наших землях. Гніздилися вони в далеких краях і не знали дороги в Україну. Але що були солов'ї дуже співучими, то літали по всьому світу, збираючи пісні різних народів для індійського царя, у саду якого вони жили. Залетів колись один із солов'їв в Україну і сів одпочити у якомусь селі. Почув пісні цього народу і стрепенувся - таких зворушливих пісень він ще не чув. [...] З усіх земель зліталися солов'ї до царського саду, співаючи йому різноманітних чужоземних пісень. Але цар вже не раз їх чув і тому нудився. Аж ось під вікном заспівав соловей з України, і цар втратив спокій. Таких пісень він ще не чув і звелів тому солов'ю співати день і ніч. Зачудовані солов'ї навесні гуртом полетіли в Україну, щоб слухати наші пісні, перекладати їх на пташину мову і нести в далеку Індію. Тепер саме в Україні вони висиджують своїх пташенят, щоб ті від самого народження слухали найкращих у світі пісень. (Жижій, 2020)

#### **Příloha č. 6**

##### **Originál: Легенда про плакучу вербу**

У матері-вдови було троє синів. Вони дуже любили маму. Росли вони добрими, роботящими, приносили радість усім людям. Та от напали на рідну землю вороги. Прийшов до матерів старший:

— Благословіть, мамо, за свій край боротися.

Стиснулося в мами серця, але благословила. Потім прийшов середній. І його мусила благословити. А коли попросив благословення найменший, не витримала:

— Не пушу! — скрикнула. — Один ти у мене залишився!  
— А земля у нас тяж одна. Хто ж її захистить, як не я?

Ще більше защеміло у матері серце, але провела у дорогу і найменшого сина. А сама щодня виходила на берег річки, синочків рідних виглядала.

Поверталися їх друзі, схиляли перед матір'ю голови, приносили їй невітінні звістки: загинули всі її сини героями. Довго плакала-ридала мама над річкою, не хотіла в хату без дітей вертатися. А на ранок побачили люди на березі вербу, що невітінно додолу схилила свої віти.

Отак на світі з'явилася плакуча верба. (Жужій, 2020)